

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a sociální práce

Bakalářská práce

DOPADY DOMÁCIHO NÁSILÍ V RODINĚ NA DÍTĚ

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pavelková

Autor práce: Iveta Havránková, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: 3.

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Dopady domácího násilí v rodině na dítě“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 3. 2019

.....

Iveta Havránková, DiS.

Poděkování

„Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování Mgr. Martině Pavelkové, za cenné rady, připomínky a odborné metodické vedení mé bakalářské práce“.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 DÍTĚ A RODINA.....	6
1.1 Definice rodiny.....	6
1.2 Funkce rodiny.....	7
1.3 Typy rodiny.....	8
2 DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	10
2.1 Definice a znaky domácího násilí.....	10
2.2 Formy domácího násilí.....	11
2.3 Aktéři domácího násilí.....	13
2.4 Legislativa v ČR týkající se domácího násilí.....	16
3 DÍTĚ V RODINĚ S DOMÁCÍM NÁSILÍM.....	18
3.1 Dítě jako svědek a přímá oběť.....	18
3.2 Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect).....	19
4 DOPADY U DĚTÍ VYSTAVENÝCH DOMÁCÍMU NÁSILÍ.....	21
4.1 Psychická (citová) deprivace.....	23
4.2 Posttraumatická stresová porucha.....	23
4.3 Přebírání dospělé role a transgenerační přenos násilí.....	24
5 OSPOD VE VZTAHU K DOMÁCÍMU NÁSILÍ.....	25
6 VÝZKUMNÁ ČÁST – KAZUISTIKY.....	28
6.1 Vymezení strategie výzkumu a techniky sběru dat.....	28
6.2 Cíl výzkumu a kritéria.....	28
6.3 Průběh realizace výzkumu.....	29
6.4 Kazuistiky – analýza a interpretace dat.....	29
6.5 Shrnutí empirické části.....	43
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	47
SEZNAM ZKRATEK.....	49
PŘÍLOHY.....	49
ABSTRAKT.....	52
ABSTRACT.....	53

ÚVOD

Fenomén domácího násilí se pravidelně objevuje v médiích, a pokud se o něj začneme zajímat, zjistíme, že se nejedná o neobvyklý problém, ale děje se naopak velmi běžně. Problém domácího násilí je značně komplikovaný, neboť často probíhá skrytě. O násilí se často vůbec nedozvíme, neboť mnozí, kteří jsou jím postiženi, se ho snaží co nejdéle zastírat. Ať už je to ze strachu ze samotných násilníků nebo ze studu a obav z reakcí přátel či rodiny. Většina z nás si tedy vůbec nemusí všimnout, že je v našem okolí pácháno domácí násilí a když už něco podezřelého vnímáme, řekneme si, že je nevhodné se vměšovat do jejich rodinných záležitostí a nijak nezakročíme. A právě proto se domácímu násilí daří přežívat.

Kvalifikační práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. Jejím smyslem je přiblížení tématu domácího násilí, jeho vlivu na vztahy v rodině, a především jeho dopadu na děti jako svědky. V první kapitole teoretické části s názvem Dítě a rodina, představuji vybrané definice rodiny, její typy a funkce, které jsou existencí domácího násilí narušeny. V následující kapitole se zabývám charakteristikou problematiky domácího násilí, popisují jeho formy, znaky a s ním související právními předpisy. Uvádím také jednotlivé aktéry domácího násilí. V další kapitole se věnuji dítěti v rodině, kde probíhá domácí násilí. Soustředím se na děti jako svědky i přímé oběti násilného chování. V domácnosti, kde je pácháno násilí na dítěti nebo kde probíhá násilí, kterému přihlíží nezletilé dítě, je na toto dítě pohlíženo jako na týrané, zneužívané a zanedbávané. Z tohoto důvodu je zde věnována pozornost syndromu CAN. Následující kapitola informuje čtenáře o dopadech u dětí vystavených domácímu násilí. Zmiňuji, že dopady se mohou lišit z hlediska věku a pohlaví dítěte. Je zde věnována pozornost některým možným dopadům, jako je psychická deprivace, posttraumatická stresová porucha, situace, kdy dítě převezme dospělou roli a transgenerační přenos násilí. Jelikož pracuji jako referentka OSPOD v Brně, kde se s rodinami zasaženými domácím násilím setkávám poměrně často, uvádím v poslední kapitole teoretické části postup orgánu sociálně právní ochrany dětí při domácím násilím v rodině za přítomnosti nezletilých dětí.

Stěžejní literaturou ohledně domácího násilí, ze které v teoretické části vycházím, je kniha BUSKOTTE, Andrea, *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008 a kniha ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. Dětská svědectví násilného chování v rodině a jejich možné důsledky pak výstižně popisuje kniha HRONOVÁ, M. a kol. *Dětská svědectví násilí*. Praha: os. Rosa, 2008. Při pročítání knih k tématu domácí násilí jsem zjistila, že existuje málo publikací, které se zabývají dětmi, jež domácí násilí pozorují z dálky. Tedy nejsou přímo jeho terčem, ale jsou násilím zasaženy díky blízkosti jeho probíhání. Chtěla bych proto informovat o situaci svědků domácího násilí. Nastínit pozadí života dětí, které v tomto násilném prostředí žijí nebo žily. Násilí v rodině se totiž týká i malých dětí, což si mnozí rodiče neuvědomují. I když děti nejsou samy bity, účastní se ho pasivně tím, že přihlíží, jak je jejich matka týrána. Tyto situace mají své důsledky a mohou mít velice negativní dopad na jejich budoucí život.

V praktické části předložím svůj kvalitativní výzkum, kdy volím metodu analýzy dokumentů. Ráda bych na základě studia odborné literatury a vyhotovení kazuistik z praxe orgánu sociálně-právní ochrany dětí zjistila, jaké konkrétní negativní dopady mohou zažívat děti vystavené domácímu násilí a jaké následky na nich tato zkušenost může zanechat. Pro dosažení zmíněného cíle pak při analýze těchto dokumentů rozdělím vyplývající vliv násilí na dítě do jednotlivých kategorií: dopady na psychický stav dítěte, na jeho chování, vztah s vrstevníky, studijní výsledky, na vztah s oběma rodiči, kontakt s agresorem a na partnerské vztahy dítěte v pozdějším věku.

1 DÍTĚ A RODINA

Rodinné prostředí je velmi důležité pro vývoj a formování osobnosti dítěte. Jelikož se ve své práci věnuji dopadům domácího násilí v rodině na dítě, je potřeba si na začátek nejprve objasnit, co pojem rodina zahrnuje. Tato kapitola představuje vybrané definice rodiny, vymezuje její základní funkce a věnuje se jednotlivým typům rodiny.

1.1 Definice rodiny

Obecně je rodina považována za nejstarší a základní jednotku společnosti. Jednoznačně definovat pojem rodina je ale velmi problematické, jelikož různé oblasti vědy k vysvětlení tohoto pojmu přistupují rozdílně. Podoba rodiny se též výrazně proměňuje v průběhu času, přičemž právě v dnešní době se setkáváme s velmi různorodými podobami rodin. Literatura nabízí hned několik definic rodiny.

Matoušek považuje v tradičním pojetí rodinu za „skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků.“¹ Popisuje ji jako unikátní a nenahraditelnou instituci, kde dítě získává pocit jistoty a bezpečí, základní dovednosti, postoje, hodnotovou orientaci a učí se socializaci.²

Zmíněné pojetí rodiny je dobře srozumitelné a vystihuje důležitost rodinného soužití pro vývoj dítěte. Za nejužitečnější však považuji vysvětlení pojmu rodina od J. Odehnala, které ve své knize uvádí Josef Výrost. Představuje rodinu jako „nejuniverzálnější socializační činitel, který jedinci poskytuje identifikační vzory a seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Říká, že rodina učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu integrace a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoje k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně.“³

Ve většině států je rodina předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky. Je tedy na místě zmínit i definici Ministerstva práce a sociálních věcí, která říká, že: „Rodina jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační i vnitrogenerační solidarity.“⁴

Zde považuji za dobré zmínění solidarity, která by v každé rodině měla fungovat.

Ačkoliv jednotná a obecně přijímaná definice rodiny chybí, pro účely této práce zaměřené na děti v rodině s domácím násilím je za rodinu (postiženou domácím násilím) považováno jakékoliv seskupení lidí žijících v jedné domácnosti, kde vyrůstá minimálně jedno dítě a kde jeden z dvojice vychovávající toto dítě je násilník a druhý oběť domácího násilí.

¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.187

² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 183

³ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998, s. 304

⁴ *Národní zpráva o rodině (zkrácená verze)*, MPSV ČR, 2004, s. 3[online].

[cit. 2018-11-02]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

1.2 Funkce rodiny

Souvislost mezi naplňováním rodinných funkcí a domácím násilím je zřejmá. Rodina plní rozličné funkce, které mohou být vlivem domácího násilí oslabeny či zcela utlumeny. Změna plnění těchto jednotlivých funkcí je kromě samotného vystavení násilí dalším důležitým faktorem, který může ovlivnit vývoj dítěte.⁵

Dítě si vytváří vlastní obraz světa podle toho, jak mu ho rodiče předkládají. Funkce rodiny spočívá v naplňování potřeb dítěte, které si zde osvojuje základní vzorce chování. Rodina dítěti zprostředkovává zkušenosti, dovednosti a návyky důležité pro jeho další mezilidské vztahy a fungování ve společnosti. Prvořadým zájmem rodičů by tedy mělo být, aby dítě vyrůstalo ve funkční rodině. V praxi se však setkáváme s rodinami, které nejsou schopny naplnit některé nebo všechny potřeby dítěte, a tak se projevují známky dysfunkce. V důsledku narušení rodinných funkcí, popisovaných v následujících řádcích, mohou určité významné zkušenosti pak dítěti chybět a jeho další vývoj tedy může být negativně ovlivněn.

Základními funkcemi rodiny jsou:

Biologicko-Reprodukční funkce:

Tato funkce zahrnuje plození potomstva a následné zajištění vhodných podmínek pro vývoj a další život těchto potomků.

Podoba rodiny se v průběhu času mění. V dnešní době dává mnoho lidí přednost profesnímu růstu a rodičovství oddaluje. Celkově se tak ve společnosti rodí méně dětí, čímž biologicko-reprodukční funkce slábne a dostává se do pozadí. K její poruše dochází, pokud rodiče z jakéhokoliv důvodu nejsou schopni zastávat svoji rodičovskou roli. Domácí násilí nemusí mít viditelný vliv na tuto funkci.⁶

Ekonomicko-zabezpečovací funkce:

Zajišťuje uspokojení základních tělesných potřeb všech členů rodiny. Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální a duševní. Má ve svém nejširším pojetí poskytovat členům rodiny životní jistoty. Rodina je také chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Je na ní jako na spotřebiteli závislý trh. Problém nastává, když se rodiče nemohou nebo nechtějí zapojit do pracovního procesu. Projevuje se hmotným nedostatkem, kdy je rodina často závislá na sociálním systému. V dnešní době je spousta lidí nezaměstnaných, a ekonomická funkce tím může být poněkud oslabena. Narušení této funkce rodiny bývá zapříčiněno i alkoholismem, psychickou nemocí nebo delikvencí rodičů. Zvláštní skupinou je pak rodina s více dětmi s podprůměrným ekonomickým standardem.⁷

V rodinném prostředí, kde dochází k domácímu násilí, mohou být základní potřeby dítěte opomíjeny či neuspokojovány. Vlivem sociálního a ekonomického násilí, o kterých budu psát později, se rodina může ocitnout ve finanční a sociální nouzi. Ohrožená osoba nesmí chodit do práce, nebo musí odevzdávat svoje finance osobě násilné. Touto situací je oslabena Ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny.⁸

⁵ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 12

⁶ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986, s. 24

⁷ Srov. Tamtéž, s. 25–26

⁸ Srov. KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 32

Socializačně-výchovná funkce:

Matoušek ve své knize *Rodina jako instituce a vztahová síť* uvádí, že:

„*Rodina reprodukuje člověka jako organismus i jako bytost kulturní.*“⁹

Dává tedy dítěti podstatné instrukce, předává mu informace, zkušenosti a hodnoty, čímž formuje jeho vývoj a ukazuje mu první model společnosti, aby bylo později schopné samostatného a plnohodnotného života.¹⁰

Tato funkce rodiny, zajišťuje výchovu dětí, jejich formování a vzdělávání, přípravu na své fungování mezi jinými dětmi a ve společnosti druhých dospělých. Rodina pomáhá dětem zařazovat se do dané společnosti a kultury. Má o ně pečovat a vést je k samostatnosti. Díky rodině si dítě postupně osvojuje základní vzorce chování, návyky a dovednosti. Učí se vymezovat se vůči ostatním členům rodiny, a přitom je respektovat, spolupracovat s nimi i řešit první konflikty.

Porucha nastává tehdy, když se rodiče nemohou (například pro nemoc), nechtějí nebo nedokážou z různých důvodů o děti starat (např. nezralost, nekompetentnost). Pochopitelně pak také pokud zaujímají k dítěti nepřátelský postoj, který může vyústit až v zanedbávání či týrání.¹¹ Dochází-li v rodině k domácímu násilí, je jím tato funkce poznamenána především v oblasti osvojování vzorců chování a řešení konfliktů, ale může jít např. i o narušení vzdělávání. Díky domácímu násilí dítě doma slyší křik a hádky, nemá potřebné prostředí pro přípravu do školy a rodiče mu nepomáhají s úkoly. V rodině je špatná atmosféra, stres, což vede k tomu, že se dítě ve škole nemůže soustředit, zhorší se mu prospěch apod.

Emocionální funkce:

Tato funkce je velmi důležitá a nenahraditelná. Je výhradní pro rodinu, jelikož žádná jiná instituce nedokáže vytvořit takové láskyplné prostředí jako rodina. Spočívá ve vytvoření vhodného a trvalého citového zázemí, harmonického prostředí bezpečí, jistoty a vzájemné podpory. Dítě je potřeba zahrnout láskou, která však má dané hranice. V rodině by měly děti nalézt útočiště a pochopení, a to i v případech, kdy se dopustí chyb a omylů.¹²

Porucha této funkce je zdrojem většiny rodinných poruch. Stejnou mírou, jakou může rodina pocit bezpečí dát, ho může také vzít. Při domácímu násilí se jedná o narušení klidné a vyrovnané rodinné atmosféry, což způsobuje, že dítě je citově zanedbávané, deprivované, ztrácí pocit jistoty a bezpečí. Emocionální funkce je tedy vždy vážným způsobem narušena právě u dětí týraných, zneužívaných, zanedbávaných či dětí, které jsou svědky domácího násilí ve své rodině.¹³

1.3 Typy rodiny

Typů rodin rozlišujeme napříč různými státy mnoho, odlišují se podle rozdílnosti kultur a jsou vázány na historický vývoj společnosti.

Pro účely mé práce je podstatné rozdělení rodiny podle funkčnosti. Není směrodatné, zda žijí biologičtí rodiče dítěte společně, jestli zde biologický otec či matka chybí nebo je rodina doplněna o nového partnera. Důležité však je, jak rodiče plní své rodičovské funkce. Hodnocení rodiny z pohledu sociálního pracovníka je často vyžadováno právě

⁹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 10

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 10

¹¹ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986, s. 28-33

¹² Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 83

¹³ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti.*, s. 26-27

proto, aby se dalo rozlišit, zda je rodina funkční nebo nefunkční. To však může být problematické, jelikož každý máme ze svých vlastních rodin jinou zkušenost, na jejímž základě vnímáme správnost fungování ostatních rodin. Důležité proto je, aby v rodině docházelo k uspokojování všech základních funkcí rodiny, které jsme si výše představili. Z hlediska funkčnosti definoval J. Dunovský čtyři typy rodiny:¹⁴

Funkční rodina (Eufunkční): Nenarušená rodina, která zajišťuje optimální vývoj dítěte a v níž dítě dobře prospívá. Takových rodin je v běžné populaci většina (85 %). Z hlediska tématu mé práce není potřeba se tímto typem rodiny více zabývat, jelikož ve funkční rodině se domácí násilí nevyskytuje.

Problémová rodina: Rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které vážněji neohrožují vývoj dítěte. Rodina je schopna řešit tyto problémy pomocí vlastních sil, případně s jednorázovou či krátkodobou pomocí zvenčí. Pro pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí představují tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti. V populaci se vyskytuje okolo 12–13 % problémových rodin.

Dysfunkční rodina: ve chvílích, kdy je v rodině domácí násilí, jde nejčastěji o rodinu dysfunkční, která se vyznačuje tím, že se v ní objevují poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které ji bezprostředně ohrožují a poškozují rodinu, zvláště pak vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy rodina již není schopna zvládnout sama, a proto je nutné učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace. V tomto případě je těžké rozhodnout, do jaké míry podporovat takovou rodinu a od kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Avšak není vždy nutné dítě z dysfunkční rodiny odejmout. Takové rodiny tvoří asi 2 %.

Afunkční rodina: Poruchy funkcí v rodině jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a poslání a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje na životě (např. týrání). Sanace takové rodiny je bezpředmětná a je nutné hledat řešení mimo rodinu, které je v tomto případě dítěti prospěšné např. umístit dítě do náhradní rodinné péče. V populaci se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin. Pokud se vyskytne porucha v jedné funkci, s velkou pravděpodobností se promítne i v ostatních funkcích, jelikož jsou vzájemně propojeny.¹⁵

Považuji za vhodné zmínit, že rodina může být k jednomu z dětí funkční a k druhému dysfunkční. Vždy se proto diagnostikuje funkčnost rodiny u každého dítěte zvlášť. Od diagnostikování je však od 80. let 20. století upouštěno, z důvodu možných nepříznivých následků pro členy takto označené rodiny. Spíše se používá výraz mnohoproblémová rodina.¹⁶

Ačkoliv podoba rodiny může být různá, v očích dítěte zůstává rodinné prostředí už po mnohé generace nejbezpečnějším místem pro život. Tento jeho pocit je však vážně narušen v situacích, kdy rodina přestává být funkční. Domácí násilí jistě takovým případem je, má velký vliv na klima i dění v rodině a logicky tedy i negativní dopad na prožívání dítěte.

---

¹⁴ DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 28-29, s. 51; srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 119

¹⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 43

2 DOMÁCÍ NÁSILÍ

V této kapitole představím definici domácího násilí a jeho znaky. Také popíšu základní druhy domácího násilí a dále se budu věnovat aktérům domácího násilí. Mluvím o obětech jako o ženách a o mužích jako agresorech, i když jsem si vědoma i jiných variant násilí. Využívám tohoto modelu z důvodu větší četnosti výskytu násilí na ženách jako obětech. Domácí násilí probíhá v určitých fázích, které zde zmíním, avšak nebudu je podrobněji popisovat, neboť při zpracovávání tématu domácího násilí z pohledu dítěte nejsou tyto informace zásadní.

2.1 Definice a znaky domácího násilí

Existuje více definic domácího násilí. Za nejvhodnější považuji obecnou definici podle Buskotta, která nám říká, že pod pojmem „domácí násilí“ se většinou rozumí: *„Opakované a stupňující se násilí fyzické, psychické nebo sexuální povahy mezi manželi či partnery. Problém domácího násilí však můžeme pojmut v jeho širším významu jako rodinné násilí. Násilí v rodině totiž může mít různé konkrétní podoby, od týrání a zanedbávání dětí přes trýznění seniorů až po zmíněné psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou.“*¹⁷

Zmíněný širší pojem „rodinné násilí“ tedy znamená násilí v rodině, které zahrnuje také násilí páchané na dětech a násilí páchané na seniorech.

Uvádím zde také definici podle Bílého kruhu bezpečí, která popisuje domácí násilí jako *„fyzické, psychické nebo sexuální násilí mezi intimními partnery, ke kterému dochází v soukromí, tedy mimo kontrolu veřejnosti. Intenzita násilných incidentů se zpravidla stupňuje, což u oběti vede ke ztrátě schopností včas tyto útoky zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah“.*¹⁸

Důležité je, že domácí násilí je jednostranné, nikdy nedochází k výměně role agresora a oběti.¹⁹

Myslím, že tyto dvě definice velmi dobře popisují a vysvětlují, co pojem domácí násilí vlastně znamená a co si pod ním máme představit. Vnímám je jako velmi výstižné, a proto z nich při psaní této práce budu vycházet.

ZNAKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Už známe definice domácího násilí, proto bych se ráda dále věnovala jeho znakům. I když se v rodině vyskytne nějaký násilný incident, nemusí nutně jít o domácí násilí. Aby se jednalo o domácí násilí, musí být přítomny všechny čtyři tzv. **definiční (určující) znaky**, které expertní skupina Aliance proti domácímu násilí vymezuje následovně:

Opakování a dlouhodobost: Za domácí násilí nemůžeme považovat jednorázový násilný akt mezi partnery. Abychom mohli mluvit o domácím násilí, musí k agresivnímu chování docházet dlouhodobě a opakovaně. Opakování násilného chování probíhá v rámci cyklu domácího násilí, o kterém budeme mluvit později.

Stupňování (eskalace): Domácí násilí se projevuje postupným zvyšováním intenzity a četnosti útoků. Nejprve má podobu slovního urážení a psychického ubližování, postupně se přidávají útoky proti zdraví, fyzické napadání až ohrožování života.

¹⁷ BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 42

¹⁸ Pomoc obětem domácího násilí: Co je a co není domácí násilí. Bílý kruh bezpečí [online].

[cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/co-je-a-co-neni-domaci-nasili>

¹⁹ Srov. Tamtéž [cit. 2018-11-08]

Nezpochybnitelné a neměnné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné: O domácí násilí se nejedná v případě, že se partneři k sobě chovají násilně vzájemně. Při probíhání domácího násilí je zřejmé a jasně vymezené, kdo je v páru agresor a kdo je oběť. Útoky probíhají vždy ze strany násilné osoby (agresora) a toto rozdělení rolí zůstává stejné a nemění se.

Neveřejnost (skrytost): Domácí násilí se nazývá „domácí“ právě proto, že probíhá doma mezi partnery, kteří spolu žijí. Tedy neveřejně a skrytě před okolím, tzv. za zavřenými dveřmi.²⁰

CYKLUS DOMÁCIHO NÁSILÍ

Domácí násilí se může jevit jako nepředvídatelné, ve skutečnosti se v něm však ve většině případů dá vypočítat určitý typický vzorec – tzv. cyklus domácího násilí. Jak jsem již uváděla, probíhá ve čtyřech pravidelně se opakujících fázích, které se vyznačují charakteristickým chováním násilné osoby.

- 1) hromadění (stupňování) napětí – napjatá atmosféra, hádky;
- 2) exploze – propuknutí násilí, agrese;
- 3) líbánky – agresor se omlouvá a slibuje, že už se to nebude opakovat;
- 4) klid – usmíření, uvolnění atmosféry.

Každá z fází má různou délku trvání, která se při opakování cyklu zkracuje.²¹

2.2 Formy domácího násilí

V této kapitole představím, jaké formy domácího násilí může mít. Podoby domácího násilí nejsou v literatuře dosud sjednoceny. Dalo by se dokonce říct, že co autor, to vlastní pojetí typologie. Přesto lze nalézt několik základních forem tohoto jevu, jejichž společným cílem je zpravidla získat moc a udržet si absolutní kontrolu nad druhým. Aby násilní jedinci tohoto cíle dosáhli, uchylují se k psychickému nátlaku, ponižování, zastrasování, obviňování, izolaci oběti i k fyzickému ubližování.²²

V oblasti odborných diskuzí se mluví o čtyřech základních formách násilí – fyzické, psychické, sexuální a ekonomické. Dále hovoříme o násilí emocionálním a sociálním. Zmíněné formy spolu úzce souvisí a v praxi se ve většině prolínají. Jejich rozdělení je však poměrně důležité z hlediska uvědomění si všestranného výskytu domácího násilí pochopení a co každou jeho konkrétní formu charakterizuje.²³

Z hlediska tématu mé práce je podstatné zvláště psychické a emocionální násilí, které děti jako svědci zcela jistě prožívají.

Psychické násilí:

Tento typ násilí považuji vzhledem k popisovanému tématu za velmi důležitý, jelikož bývá často mířeno nejen proti ženě jako oběti, ale i proti dětem v rodině. Proto si ho teď podrobněji představíme.

Někdy je psychické násilí označováno jako citové či emocionální. Často bývá spjato s dalšími typy násilí, vyskytuje se ale i samostatně. O psychické násilí se jedná v případě,

---

²⁰ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 39; Domácí násilí. *Domácí násilí* [online]. Bílý kruh bezpečí [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

²¹ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*, s. 63; srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 55

²² Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*, s. 47

²³ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*, s. 40

kdy jeden z partnerů vůči druhému úmyslně a opakovaně užívá eskalující projevy nekontaktní agrese, které mají vliv na duševní zdraví oběti, jež se tímto chováním cítí poškozována. Ženě je nadáváno či je ponižována. Spadá sem i neoprávněné omezování, vyhrožování, zastrašování, jak vůči ženě, tak i vůči dětem.²⁴

Někteří autoři uvádí jako další variantu tohoto násilí sociální izolaci, kdy se muž snaží svou manželku separovat od její rodiny, přátel a kolegů.

Ačkoliv je psychické týrání častou formou domácího násilí, některé jeho podoby mohou být propracovány do sociálně přijatelného jednání, vzhledem k obtížné rozeznatelnosti. Navíc nezanechává žádné patrné stopy. Špatně se prokazuje, ve svém důsledku může mít ale oproti ostatním formám horší dopad, zejména na sebeúctu, sebepojetí a sebehodnocení oběti. Psychické násilí může mít jak verbální podobu (slovní napadání, citové vydírání, očerňování, zakazování, soustavná kontrola, bezdůvodné podezírání, urážení apod.), tak i podobu neverbální (např. záměrné ničení oblíbených věcí).

Emocionální násilí je násilí, které není konáno přímo na oběti, ale terčem jsou blízké osoby, zvířata nebo věci, ke kterým má oběť citový vztah. Útočník vyhrožuje oběti jejich ublížením, zabitím nebo zničením. Velmi časté je využívání dětí jako prostředku nátlaku, vyhrožování jejich odejmutím nebo v horším případě fyzickým napadením.²⁵

Přestože ne každé psychické násilí splňuje znaky trestného činu, případ těžké formy psychického týrání, které útočí proti lidské důstojnosti, kdy násilný partner převezme absolutní kontrolu nad životem oběti a znemožňuje jí uspokojovat existenciální potřeby, je důvodem k vykázání agresora ze společné domácnosti.²⁶ Možnosti vykázání bude v této kapitole věnována pozornost později.

Násilí psychické se bohužel často vystupňuje až do násilí fyzického.

Fyzické násilí:

Za fyzické násilí je považováno všechno to, co oběti fyzicky ubližuje, tedy široké spektrum různých a různě nebezpečných forem napadení. „*Cílem násilníkovy chování je ublížit, zastrašit, přivodit bolest, zranění a fyzické utrpení*“.²⁷ Patří sem například pohlavek, facka, postrkování, kopání, škrcení, svazování, bití, vytrhávání vlasů, pálení, napadení různými předměty nebo zbraněmi, dokonce až pokus o vraždu. Dále také odírání spánku nebo jídla, bezohlednost za volantem, znemožnění vyhledat lékařskou pomoc, opuštění osoby na nebezpečném místě nebo v nesnadné situaci apod. Stopy po fyzickém násilí jsou zjevné, tudíž je v porovnání s ostatními formami domácího násilí nejlépe prokazatelné.²⁸

Myslím, že pro dítě je toto násilí nebezpečné nejen kvůli psychickým problémům, které mohou následovat, když vidí, jak je jeho rodič napadán, ale také může samo přijít k úrazu a může mu být ublíženo na zdraví. Zároveň si dítě do vlastních vztahů tento vzorec chování přenáší, vnímá ho jako normu a má tendenci řešit konfliktní situace násilím.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 41; srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, s. 23

²⁵ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 49

²⁶ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí*., s. 23-24

²⁷ ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*., s. 48

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 47-49; srov. KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 16

Sexuální násilí:

O sexuálním násilí mluvíme v případě, kdy je sex ze strany partnera násilný a oběť je k němu nucena. Oběťmi tohoto typu násilí bývají častěji ženy než muži.

Může se vyskytovat v podobě naléhání k různým sexuálním praktikám, které jsou ženě nepříjemné, je sexuálně obtěžována či jakýmkoliv způsobem v této oblasti zraňována. V případě sexuálního násilí se však nemusí vždy jednat o uspokojení sexuálního pudu, ale naopak je to účinný nástroj ponížení a podrobení druhé osoby.²⁹

Ekonomické násilí:

Ekonomické nebo také finanční násilí se vyznačuje omezováním přístupu oběti k penězům, absolutní kontrolou nad příjmy a výdaji, či zatajováním finanční situace společné domácnosti. Představuje to další způsob, jak může násilná osoba (v našem případě muž) získat moc a kontrolu nad ohroženou osobou. O peníze musí žena prosit, je jí zabraňováno v obstarávání vlastního příjmu nebo je naopak k určité pracovní činnosti nucena, přičemž jí není dovoleno s vlastními finančními prostředky svobodně nakládat, ale o jejím výdělku rozhoduje pouze partner. Žena se tak stává na partnerovi finančně závislá. O ekonomickém násilí hovoříme také v případě, kdy partner majetku druhého zneužívá pro svoji vlastní potřebu (př. rozprodávání majetku, zabavení automobilu apod.).³⁰

Tahle situace se pochopitelně také dotýká dětí v rodině. Děti například postřehnou, že financování jejich kroužků, obědů ve škole apod. je závislé na rozhodnutí jejich otce a matčino slovo nic nezmění.

Sociální násilí:

Prostředkem nátlaku se stávají děti a blízcí ohrožené osoby. Násilí zahrnuje zákazy kontaktu s rodinou a přáteli, což vede k naprosté izolaci a nemožnosti setkávat se s jinými lidmi. Někteří autoři radí izolaci k psychickému a emocionálnímu násilí, jiní ji zařazují právě do sociálního násilí. Násilník postupně získává nad obětí absolutní moc a sleduje každý její pohyb. Ohrožená osoba se pozvolna sama stahuje ze sociálních kontaktů, aby nemusela čelit pochybnostem příbuzných a přátel a vysvětlovat, jestli je všechno v pořádku. Také se snaží násilného partnera neprovokovat a vyhověním jeho požadavkům tak eliminovat konfliktní situace. Ve fázi rozvinutého domácího násilí pak u oběti převládá stud a strach, raději se ostatním lidem vyhýbá, aby nemusela nic vysvětlovat.³¹

Tento typ násilí je velmi nebezpečný, jelikož oběť zůstává úplně sama a násilník tak má větší možnost s ní manipulovat. Jako podstatné také vnímám výše uvedené využívání dětí jako prostředku nátlaku na ohroženou osobu.

2.3 Aktéři domácího násilí

Doposud jsme si představili definice domácího násilí, známe jeho formy a víme, že probíhá v určitých fázích. Teď je třeba věnovat pozornost přímo jeho účastníkům. Literatura rozlišuje tři aktéry domácího násilí. Osobu násilnou, osobu ohroženou a svědky domácího násilí. Postupně si je tedy představíme.

---

²⁹ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 41; srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 51

³⁰ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*, s. 42; srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. s. 50

³¹ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. s. 50

Osoba násilná – Přesnou charakteristiku osoby, která se dopouští násilí (násilníka) nelze s určitostí definovat. Domácí násilí je páčáno agresory různého věku, sociálního i ekonomického postavení, vzdělání, etnické, náboženské i rasové příslušnosti a povahového založení. Příčiny násilného chování mohou být různé. Psychologické výzkumy prokázaly, že agrese ve většině případů není vrozená genetická vada, nýbrž naučený styl lidského jednání. Proces vedoucí k naučení se násilnému chování má v zásadě dva důvody. Jedním z nich je „učení se z úspěchů“, což znamená, že se u jedince agresivní chování postupně vyvíjelo a stupňovalo, jelikož zjistil, že na jeho základě snadněji dosáhne svého cíle. Ten pro něj může představovat například odbourávání stresu a napětí, prosazení vlastní vůle, touhu po moci či pomstě apod. Dalším typem tohoto učení je „učení podle vzoru“, což znamená, že člověk odpozoruje násilné chování od svého idolu, který pro něj představuje většinou některá z osob, které se pohybují v jeho bezprostřední blízkosti (rodiče, příbuzní, kamarádi apod.). Případně si ale může najít svůj vzor i v jiné autoritativní osobě nebo například ve filmech či v politice.³²

Sociální prostředí, ve kterém pachatel vyrůstal, zahrnujeme mezi nejpravděpodobnější příčiny jeho násilného chování. Jestliže žil v rodině s násilnickým otcem, je pro něj řešení problémů agrezí přirozené. Za další příčiny násilného chování můžeme označit duševní poruchy a poruchy osobnosti pachatele. Zvláštní příčinou je chování pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek. Důležitou roli zde ale hraje zejména povaha člověka, jak dokáže zvládat stresové situace a reagovat na problémy či dlouhodobou nepříznivou situaci rodiny.³³ Některé stresory, hlavně chronické, se mohou stát spouštěčem násilného chování. Konkrétně se jedná například o vážné finanční problémy, ztrátu zaměstnání, vážnou nemoc, sexuální problémy či problémy s vlastní identitou, rozvod, úmrtí blízké osoby, výchovné problémy s dětmi apod. Dalším zdrojem násilného chování je frustrace, kdy je jedinec dlouhodobě nespokojen, což v něm vyvolává hněv, který obrací vůči svým blízkým.³⁴

Pachatele domácího násilí můžeme rozdělit z několika pohledů do různých skupin. Skutečností je, že jednotlivé typy pachatelů se vzájemně prolínají. Podle výsledků amerického kriminologického výzkumu L. W. Shermana s názvem „Minneapolis-Experiment“ jsou pachatelé domácího násilí rozdělováni do dvou skupin. Na pachatele domácího násilí „s dvojitou tvář“ (znakem je, že by o nich nikdo z jejich okolí neřekl, že by mohli být hrubí na svou partnerku. Jejich chování ve společnosti je velmi přátelské a jejich přítomnost je často okolím vyhledávána. Násilné chování projevují pouze ve svém soukromí) a na „sociálně problémového pachatele“ (osoby páčající násilí na veřejnosti i doma, často se záznamem v rejstříku trestů). Dále se pachatelé rozdělují podle používaných vzorců týrání, přičemž typologie vychází z informací od samotných obětí.³⁵ Chtěla bych však poukázat na to, že autoři zde nejsou jednotní a existuje mnoho různých typologií pachatelů.

---

³² Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*, s. 69

³³ Srov. ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011, s. 27

³⁴ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*, s. 61-62

³⁵ Srov. Minneapolis Domestic Violence Experiment. Police Foundation Reports [online]. April 1984 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20070705011333/http://www.policefoundation.org/pdf/minneapolisdve.pdf>;

srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Násilné osoby. Domácí násilí* [online]. [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>

Osoba ohrožená – jedná se o oběť násilí. Osobou ohroženou násilím může být kdokoli bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání, společenské postavení apod. Neexistuje její jednotný profil. Nejčastěji se setkáváme s konstatováním, že jde o osoby s nízkou sebedůvěrou, které jsou přesvědčeny, že si násilné chování zaslouží. Cítí se vinné kvůli svým údajným pochybením. Ohrožená osoba však nemusí být bezpodmínečně slabá či neschopná. Charakteristické pro ohroženou osobu je vystrašenost, stud, emocionální a materiální závislost na partnerovi, podřízenost a poslušnost. Udržuje minimální sociální kontakty, často omlouvá partnerovo chování, trpí pocitem vlastní bezmoci, bezcennosti, beznaděje. Většinou věří, že se partner změní. Někteří autoři poukazují na to, že tyto ženy mají podobně jako násilní muži „dvojitou tvář“. Světu nastavují tu pozitivní, optimistickou, ale ve skutečnosti žijí v hrůze a hněvu. Nezúčastněným lidem se mohou jevit jako pasivní, ale ve skutečnosti musí být velmi silné, aby dokázaly žít v situaci domácího násilí. Osoby ohrožené domácím násilím zdaleka nejsou jen „puťky“, jak by se mohlo na první pohled zdát. Ačkoliv na základě klinické zkušenosti lze konstatovat, že ve většině se oběťmi sávají ženy, vykonávající pomáhající profesi (př. učitelka, pečovatelka aj.), přičemž dalším faktorem je též zkušenost z dětství, jsou jím ohroženy i ženy pracovně úspěšné, aktivní a sebevědomé. I tyto se však zdráhají vyhledat odbornou pomoc. Rozhodnutí odejít od partnera může trvat dlouho a žena může v průběhu vztahu učinit i několik pokusů. Odchod z násilného vztahu pro ni často znamená ztrátu domova, a to nejen pro sebe, ale i pro děti, které spolu s agresorem mají. Také jim se radikálně změnil dosavadní život. Dále hrají roli společné majetkově-právní závazky (hypotéky, půjčky). Oběť má také strach z osamělosti, bojí se, že nenajde jiného partnera a nové přátele, nechce okolí vysvětlovat důvody svého odchodu. V důsledku sníženého sebevědomí mají některé ženy o sobě úplně zkreslenou představu, kterou jim partner za dobu trvání domácího násilí vnutil. Mohou se domnívat, že skutečně nejsou schopné se samy o sebe ani o děti postarat. Nebo si vsugerují, že jsou například duševně nemocné. Některé z nich nemají žádné finanční prostředky a zůstávají s násilníky, jelikož nechtějí svým dětem vzít sociální, vzdělávací a kulturní příležitosti, které jim umožňuje partnerův příjem. Popřípadě nechtějí děti připravit o tátu.³⁶

Děti, vyrůstající v rodinách, kde je domácí násilí, považujeme za děti ohrožené, a pro psychické týrání, které utrpěly, jsou zařazeny mezi děti trpící syndromem týraného dítěte. Mezi ohrožené osoby domácím násilím patří také muži. Zde se jedná spíše o emocionální násilí, zastrasování a využívání dětí. Právě děti jsou často záměrně i nezáměrně vtaženy do sporů mezi rodiči. Tím se dostáváme k důležitému bodu mé práce, což jsou svědci domácího násilí.

Svědci domácího násilí – „podle sociologických výzkumů realizovaných v letech 2001 a 2006 agenturou STEM, vyrůstají až v 80 % rodin, kde se odehrává domácí násilí mezi rodiči, nezletilé děti.“³⁷ Dítě, ačkoliv není přímo svědkem konfliktu, násilí vnímá (slyší, vidí následky agrese) Násilí by proto nemělo být před ním tajeno či bagatelizováno, neboť by jej začalo vnímat jako normální a běžnou součást vztahu mezi partnery.³⁸

³⁶ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 92-95; srov. KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 21-22

³⁷ ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence.*, s. 120

³⁸ Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o.p.s. Dítě svědkem domácího násilí. [online]. 2007 [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: http://www.azylovydum.cz/domaci_nasili/dite_svedkem_domacihho_nasili; SOBOTKOVÁ, I. Psychologie a její kontexty 7 (1), 2016, 3-17: Domácí násilí pohledu vývoje a ochrany dětí [online]. 2016 [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: http://psychkont.osu.cz/fulltext/2016/Sobotkova_2016_1.pdf, s. 12

Mnoho lidí si myslí, že si děti nevšimnou, že doma není vše v pořádku. Často věří tomu, že konflikty nevnímají, neslyší nebo jsou příliš malé, aby si dokázaly uvědomit, co se v rodině děje. Bohužel opak je pravdou. Děti žijící v nevyrovnaných rodinách umí nepřátelskou atmosféru mezi maminkou a tatínkem velice dobře vycítit a vyzorovat. Tím pak pochopitelně velice trpí. Platí to především pro rodiny, kde se rodiče potýkají s fyzickým násilím. Děti zde musí přihlížet tomu, jak táta bije jejich mámu, která pláče, brání se nebo se snaží utéct. Vidí, jaký k této situaci zaujmají postoj příbuzní, známí a sousedé nebo jak se k tomu staví jiní dospělí. Pravděpodobně mají zážitky z toho, jak k nim domů přijíždí policie, jak je maminka odvážena po napadení do nemocnice a podobně. Takový stav je pro dítě náročný a způsobuje bezpochyby velkou psychickou zátěž. Agresivní chování a napjatá atmosféra dětem odebírají pocit emocionální jistoty a vnitřního bezpečí. Většina dětí si se situací neví rady a cítí se bezmocné. Násilné prostředí jim nahání strach a vyvádí je z míry. Dětem se tohoto strachu a pocitu nebezpečí bohužel dostává poměrně často a obecně platí, že čím mladší děti jsou, tím jsou také tyto stavy silnější a tím intenzivněji je prožívají.³⁹

„Pokud se dítě potýká s domácím násilím po delší časové období, existuje relativně velká pravděpodobnost, že se na něm celá situace negativním způsobem podepíše i do budoucna.“⁴⁰

Jak jsem již zmiňovala, děti jsou do situace doma vždy zataženy a je potřeba si to uvědomit a dokázat o tom s nimi mluvit. Problémem v ČR je nedostatek speciálních programů péče o traumatizované děti, které byly v rodině svědky domácího násilí.⁴¹

2.4 Legislativa v ČR týkající se domácího násilí

Problematika domácího násilí je v posledních letech stále častěji předmětem zájmu odborníků, médií i laické veřejnosti. Domácí násilí v rodině má své důsledky nejen pro samotnou oběť, ale také pro ostatní členy domácnosti, zejména děti, které v násilném prostředí vyrůstají. Základní práva dítěte chrání Úmluva o právech dítěte (zákon č. 104/1991 Sb.) a zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Díky úpravě zákonů v oblasti ochrany před domácím násilím v České republice již oběť nemusí svou situaci řešit sama na své náklady pokusem o útěk na ubytovnu či do azylového domu. Legislativa nabízí pomoc Policie ČR a možnost vykázaní násilné osoby ze společného obydlí, umožňuje též pomoc mnoha intervenčních center a zajišťuje trestní stíhání agresora za trestné činy páchané na oběti.

Zákon na ochranu před domácím násilím č. 135/2006 Sb.

Zákon vychází z pravidel existujících v nám blízkých zemích, z hlediska právní kultury a dalších společenských charakteristik. Inspirací byl zejména rakouský model s proaktivním řešením této problematiky. Upravuje systémový, komplexní přístup k prevenci a ochraně před domácím násilím. Propojuje postupy policie, justice a sociálních služeb při řešení případů domácího násilí.

Zavádí tzv. institut vykázaní, kterým je každému konkrétnímu příslušníkovi Policie ČR dána pravomoc vykázat násilnou osobu na 10 dní ze společného obydlí i jeho bezprostředního okolí. Tento zásah by měl okamžitě ukončit páchané násilí a rozhodnout o dočasném vypovězení útočnicka ze společného bytu, k čemuž je zapotřebí dokázat předcházející útoky a předpoklad, že k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě

³⁹ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 87-90

⁴⁰ Tamtéž, s. 90

⁴¹ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí.*, s.45

či zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti dojde znovu. Smyslem vykázání není postih násilné osoby, ale ochrana osoby ohrožené. Po tuto dobu se budou ohroženým osobám věnovat pracovníci intervenčních center, která jim poskytnou psychosociální, právní a další potřebnou pomoc, v rámci které nastíní možné způsoby řešení ohrožující situace. Pokud byly násilí v rodině přítomny nezletilé děti, je do řešení zapojen OSPOD. Po uplynutí desetidenního vykázání z rozhodnutí Policie ČR může ohrožená osoba dosáhnout prodloužení této ochrany cestou návrhu na vydání předběžného opatření. O tomto návrhu již rozhoduje soud v rámci občanskoprávního řízení. Vypovězení útočnicka ze společného bytu lze kombinovat se soudně stanoveným zákazem kontaktování a přiblížení se s osobou ohroženou na 1 měsíc s možností prodloužení. Rozhodnutí soudu tak poskytuje ještě vyšší ochranu osob ohrožených domácím násilím.⁴²

Policie ČR a domácí násilí

Při podání trestního oznámení s podezřením na domácí násilí, postupuje příslušník Policie ČR v souladu se zákonem o Policii č. 273/2008 Sb. a dle interních nařízení policejního prezidenta nebo krajského ředitelství. Policista může na základě posouzení situace použít výše zmíněný institut vykázání dle §§44–47 zákona o Policii č. 273/2008 Sb.⁴³ Policisté ČR informují osobu ohroženou o možnostech využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb, poučí ji o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření, ale i o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při vykázání přihlíží.

Vykázání oznámí policista ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázání, které jim předá proti podpisu. Součástí potvrzení o vykázání je mimo jiné i vymezení prostoru, na který se vykázání vztahuje. Jak jsem již zmiňovala, vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Policista je oprávněn osobu násilnou vykázat i v její nepřítomnosti. Není-li vykázaná osoba vykázání přítomna, poučení o jejích právech a povinnostech v souvislosti s vykázáním jí policista poskytne při prvním kontaktu. Nesouhlasí-li vykázaná osoba s vykázáním, má právo podat námitky, o kterých rozhoduje krajské ředitelství policie.

Vykázaná osoba je povinna dle § 45 zákona č. 273/2008 Sb. opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání a zdržet se vstupu do tohoto prostoru, nenavazovat kontakt s ohroženou osobou a vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí. Vykázaná osoba však má právo odnést si osobní cennosti, doklady a věci k osobní potřebě před opuštěním vymezeného prostoru. V průběhu vykázání jí musí být také umožněno vyzvednutí věcí nutných pro podnikání či výkon povolání, toto právo však vykázaná osoba smí uplatnit pouze jedenkrát a v přítomnosti policisty, který o tomto oběť násilí s předstihem uvědomí. Policista poskytne vykázané osobě informace o možnostech ubytování (seznam ubytoven, azylových domů, hotelů) a vyžádá si adresu pro doručování.

Policie musí do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí zaslat kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému intervenčnímu centru a soudu, který je

---

⁴²Srov. VITOUŠKOVÁ, P. a F. PÚRY. Zákon na ochranu před domácím násilím. Donalinka: Pomoc obětem domácího násilí [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://www.donalinka.cz/nova-legislativa/zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim>; srov. VITOUŠKOVÁ, P. a T. DURDÍK. Zákon na ochranu před domácím násilím. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 2019-12-17]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n144-zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/>

⁴³ Srov. ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011, s. 85

příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření. Žije-li ve společném obydlí nezletilá osoba, musí se zaslat kopie v téže lhůtě i orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Policie též musí do 3 dnů od vykázání provést alespoň jedenkrát kontrolu, zda je vykázání dodržováno.⁴⁴

V případech domácího násilí je páčáno dle jeho formy několik skutkových podstat trestných činů. Jejich výčet podle trestního zákoníku je uveden v přílohách této práce.

3 DÍTĚ V RODINĚ S DOMÁCÍM NÁSILÍM

Domácí násilí nepoškozuje pouze oběť samotnou, ale má vliv na celou rodinu a vztahy v ní. Neexistuje rodina, která by prošla domácím násilím, aniž by tato zkušenost neovlivnila vztahy mezi jejími jednotlivými příslušníky a do budoucna nepoznamenalo jejich život. Děti, vyrůstající v rodině, kde probíhá domácí násilí, ať už jsou v roli svědka nebo přímé oběti, si odnáší do života velké trauma ovlivňující jejich prožívání, chování a navazování vztahů i v dospělosti.⁴⁵

3.1 Dítě jako svědek a přímá oběť

Rodiče jsou pro děti těmi nejbližšími osobami. Svou láskou a pozorností jim dávají pocit bezpečí. V případě, kdy potřeby dítěte nejsou naplněny, se rodinné prostředí stává nefunkční a děti jsou pak pochopitelně dezorientované a nejisté. Musí se s problémem vyrovnat nejen po emocionální stránce, ale také mentálně. Mnohdy nastalé situaci nerozumí a snaží se celou věc pochopit. Spousta zvláště menších dětí nakonec dojde k názoru, že jsou vlastně ony samy jádrem celého problému, a proto jsou za všechny následky zodpovědné. Mají silné pocity viny, protože si myslí, že násilné chování vyvolaly jejich špatné známky ve škole, nenapsané úkoly, neuklizené hračky apod. Představa, že jsou důvodem hádek rodičů, je pro ně velmi depresivní. Mezi oběma rodiči a jejich dětmi se pak vytvoří jakási bariéra, přičemž vztah k matce bývá kombinace mezi lítostí, zlostí a zklamáním. Matka v dětských očích ve své roli selhala, protože není schopná je před otcem ochránit. Z otce mají děti respekt, strach a za jeho chování ho odsuzují. Může se ale stát, že jsou k němu velmi milé a láskyplné, protože věří, že se tím jeho chování změní.⁴⁶

Z toho vyplývá, že domácí násilí má velký dopad na děti i když nejsou přímou obětí. Jak rozsáhlé budou následky, však nelze jednoznačně určit. Záleží na typu probíhajícího násilí, na jeho intenzitě a frekvenci. Každé dítě násilí vnímá jinak, jelikož je jinak citlivé, má odlišný vztah k rodičům, rozdílný charakter a temperament. Má jinou odolnost k zátěžovým situacím a různě vysokou schopnost se s náročnými životními situacemi vyrovnat. Roli hraje i to, jak je dítě při incidentu staré. V některých případech se dítě po násilném incidentu může chovat, jako by se nic nestalo a není na nich patrná žádná emocionální reakce. Neznamená to však, že na ně svědectví násilného chování v domácnosti nemá žádný dopad, ale jedná se o obrannou strategii, kdy se dítě své pocity snaží potlačovat.

Stejně jako jeho rodič, který je obětí, žije dítě pod stálým tlakem a strachem z útoku. Situace je pro něj o to těžší, že si samo nemůže vybrat, zda v domácnosti s agresorem zůstane a je závislé na rozhodnutí oběti. Komplikuje ji také fakt, že oběť se snaží násilí

⁴⁴ § 44 - § 47 zákona č. 273/2008 Sb. O Policii České republiky

⁴⁵ Srov. ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011, s. 18

⁴⁶ Srov. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 89–91; Srov. KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 27

utajit. Dítě vnímá, že se o násilí v rodině mlčí a nemohou si o tom s nikým promluvit. Starší děti situaci mnohdy řeší útky z domova.⁴⁷

Přímou obětí domácího násilí v rodině se nezletilé dítě může stát dvěma způsoby. Prvním je cílený útok na jeho osobu s úmyslem mu ublížit. Ve druhém případě je dítě svědkem útoku na jinou osobu (obvykle matku), kterou se snaží chránit. Brání ji před agresorem a díky tomu může být samo zraněno.⁴⁸ To, že se dítě stane přímou obětí domácího násilí, může být způsobeno také vlivem mezigeneračního přenosu násilí, kdy rodič sám byl během svého dětství týrán vystaven. Bylo zjištěno, že existují určité biologické faktory, které se častěji vyskytují u týraných dětí než u běžné dětské populace. Mezi ně je zahrnována nízká porodní váha, nedonošenost dítěte, tělesné či mentální vady. Tyto děti nesplňují očekávání rodičů, svými projevy (např. hyperaktivita, impulzivnost, nesrozumitelná komunikace, přílišná pasivita apod.) je mnohdy zatěžují, dráždí, vyčerpávají, a jsou tak více ohroženy týráním.⁴⁹

Z mého pohledu může mít určitý vliv i každodenní prezentace násilí a brutality v médiích. Tím se ve společnosti snižuje schopnost soucitu s obětí a zároveň zvyšuje tolerance k násilnému chování i k možnému týráním dítěte.

3.2 Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect)

Jak už jsem zmiňovala v úvodu, nejen na dítě, které je přímo terčem násilí, ale i na nezletilé dítě přihlížející násilnému chování v rodině je nahlíženo jako na oběť syndromu CAN. Jedná se o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Základní charakteristikou je necitlivost, bezohlednost k dítěti, jeho podřízení nebo využití k uspokojení potřeb dospělého.⁵⁰

M. Vágnerová popisuje syndrom CAN jako „poškození fyzického, duševního i sociálního stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby a které je v dané společnosti hodnocené jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků zacházení s dítětem. Tyto příznaky mohou vzniknout následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péči, kdy dítě trpí zanedbáváním jeho důležitých životních potřeb.“⁵¹

Rozlišujeme tři základní varianty:

Zanedbávání dítěte – Při domácím násilí může být dítě kvůli problémům mezi rodiči opomíjeno až zanedbáváno. Jedná se o nedostatečné uspokojování potřeb dítěte, ale také o nedostatek podnětů. Rodiče zanedbávají péči o dítě po tělesné a citové stránce. Zanedbání se týká i výchovy a vzdělání či oblasti zdravotní péče.⁵² Radíme sem též nedostatečnou ochranu před nebezpečím úrazu a sociálně patologickými jevy. Charakteristickými znaky mohou být například nedostatečná osobní hygiena, neodpovídající oblečení, poruchy řeči a vývoje, dítě nezná teplou stravu, má nízký kontakt s vrstevníky a lidmi (izolace bývá též častým projevem domácího násilí, jelikož dítě pak nemá možnost na násilí upozornit), nedostatečné sociální dovednosti apod.⁵³

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 89,91

⁴⁸ Srov. HRDÁ, L. Oběti domácího násilí: Děti jako oběti násilí. Rodina [online]. 22. 11. 2007 [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek6023.htm>

⁴⁹ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 62-63

⁵⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 593

⁵¹ Tamtéž, s. 593

⁵² Srov. ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011, s. 20

⁵³ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 25

Sexuální zneužívání – o tento druh násilí se jedná, pokud dospělý jedinec zneužívá své moci a využívá dítě ke svému vlastnímu sexuálnímu uspokojení, což vede k velké zátěži a poškozování dítěte jak v oblasti tělesné, tak i duševní a sociální.⁵⁴

Ve vztahu k domácímu násilí se však sexuální zneužívání dítěte objevuje velmi zřídka.

Týrání fyzické a psychické – při **fyzickém týrání** dochází k tělesnému ubližování dítěti, které se projevuje nadměrným trestáním, bitím. Dospělý zneužívá své fyzické síly vůči dítěti nebo vědomě odmítne takovému ubližování zabránit. Ve společnosti je tolerována určitá míra tělesného trestání a násilí je tak v jisté sociálně přijatelné formě schvalováno. Mezi touto přijatelnou mírou a týráním je však neurčitá hranice. Obecně se za její překročení považuje fyzické zranění dítěte.⁵⁵

Specifickou formou poškozování dítěte je Münchhausenův syndrom v zastoupení, kdy rodič (častěji matka) úmyslně vyvolává dítěti zdravotní potíže (např. podáváním nevhodných léků), kvůli kterým pak vyžaduje lékařskou péči. Dítě zde slouží jako náhradní objekt, kdy rodič sám touží být středem pozornosti a vnímán jako pečující.

Hůře odhalitelné je **týrání psychické**. Tento typ násilí není oproti fyzickému tak patrný a obtížně se prokazuje. Probíhá spíše dlouhodobě, projevuje se častým a nadměrným kritizováním, ponižováním, nadáváním, výsměchem, urážením, zastrasováním, citovým vydíráním dítěte, nabádáním ho k asociálnímu chování apod. Za psychické týrání lze považovat i vystavování dítěte traumatizujícím konfliktům v rodině, separaci od jednoho z rodičů nebo využívání dítěte pro vlastní prospěch v boji proti druhému rodiči.⁵⁶ O psychickém týrání mluvíme také v případě, že dítěti není věnována dostatečná pozornost a setkává se pouze s nezájmem, nevšímavostí až ignorováním a odmítáním ze strany rodiče. Tyto děti trpí sníženým sebevědomím, úzkostí, jsou nedůvěřivé, mívají horší vztahy k vrstevníkům i dospělým, podceňují se, jsou vztahovačné, mají negativní sebehodnocení a dopředu očekávají neúspěch. Bývají zakřiknuté, ostražité, nesoustředěné, bez zájmu o aktivity nebo naopak se mohou snažit upoutávat pozornost, jelikož touží po uznání. Zvyknou si na ponižující přístup a jsou přesvědčeny o vlastní bezvýznamnosti.⁵⁷

Zkušenost s domácím násilím zahrnuje i zkušenost s psychickým týráním a může tedy negativně ovlivnit celkový vývoj osobnosti dítěte a vést ke ztrátě schopnosti přiměřené sociální orientace a z toho vyplývajícím potížím v mezilidských vztazích i v dospělosti.

Ve většině zemí je zákonem daná povinnost jakékoliv podezření na týrání či zanedbávání dítěte hlásit. Přesto však zůstává spousta případů neodhalených, jelikož násilí probíhá skrytě a děti samy často popírají, že jim je ubližováno. A to buď ze strachu, nebo ve snaze chránit rodiče, ke kterým mají stále silné citové pouto.⁵⁸

Problém CAN je vydělován samostatně a je mu věnována poměrně velká pozornost jak v literatuře, tak médiích. Proto i vzhledem k tématu bakalářské práce není nutné se jím dále podrobněji zabývat.

---

⁵⁴ Srov. ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb.*, s. 20; srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 618 a 623

⁵⁵ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 177

⁵⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.*, s. 611-612; srov. MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 143

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.*, s. 613-614

⁵⁸ Srov. Tamtéž s. 615

4 DOPADY U DĚTÍ VYSTAVENÝCH DOMÁCÍMU NÁSILÍ

Reakce dětí na prožité trauma mají různou podobu. Záleží na intenzitě, dlouhodobosti násilí i stupně vývoje osobnosti dítěte. Mívají narušené vztahy se svými rodiči i s vrstevníky, objevují se projevy regrese jako pomočování, cumlání prstů a jiné dětinské chování, kdy se dítě navrácí se do již prožitých vývojových období. Podle viděného vzoru řeší problémy agrese a mnohdy se z dětí, které vyrůstaly v prostředí násilí, stávají v budoucnu též násilníci.⁵⁹

Dopady prožitého násilí se liší i z hlediska pohlaví a věkových kategorií dítěte. Poznatky o tom, jak dítě v různých vývojových obdobích násilí vnímá, čerpám především z knihy *Dětská svědectví násilí*.⁶⁰ O dopadech násilí podle věku dítěte se píše ve více publikacích a v projevech prožitého násilí v jednotlivých obdobích se shodují, nicméně nezachází do hloubky. Proto jsem použila jako zdroj knihu, ve které je podle mého názoru shrnuto nejvíce informací.

V každém období svého života může dítě vnímat násilí různým způsobem. Dopady domácího násilí v rodině na dítě jsou tak pochopitelně rozdílné i s ohledem na jeho věk. Do tří let věku má dítě velmi silnou vazbu na matku. Pokud je matka ohrožena, cítí se ohroženo i dítě. V tomto věkovém období děti nechápou, co znamená násilí, ale jsou schopni dobře rozeznat atmosféru ve svém okolí. Když ho chová matka, která je smutná, ustrašená a nervózní, dítě její emoce vnímá a přebírá je. Nedokáže ještě samo uspokojit své životní potřeby a je proto odkázáno na péči matky. Pro zdravý vývoj potřebuje cítit bezpečí a lásku. Pokud žije matka kvůli násilnému chování partnera dlouhodobě ve stresu a nedokáže tak potřebu bezpečí dítěte naplnit, dítě pocítuje známky strachu a nejistoty, reaguje zvýšenou plačtivostí a může dojít k psychické deprivaci, která bude popsána níže.⁶¹

V předškolním věku mají děti egocentrické myšlení, což znamená, že se zaměřují hlavně na sebe. Mají pocit, že jsou centrem dění a celý svět se točí kolem nich. Proto když je nějaký problém mezi rodiči, myslí si, že je to jenom jejich vina. Oba rodiče jsou pro ně důležití, mají v nich své vzory. Mají je rádi a bojí se, že se jejich rodina rozpadne a oni je ztratí. Z toho důvodu se vrací do již překonaných vývojových období, kdy bylo vše jednodušší (začnou žvatlat, pomočovat se). Mohou častěji plakat, čímž si vydobývají větší péči a pozornost, kterou také upoutávají například zlobením, rozbíjením a ničením věcí. V tomto věku dítě vnímá násilí velmi intenzivně, což má vliv na naučení negativního vzorce chování od rodičů. Po nějaké době začne násilí brát jako normální součást života a běžný způsob chování, což se může projevit ve vztahu k vrstevníkům v mateřské škole.⁶²

Až děti začnou navštěvovat základní školu, může být patrným následkem prožívání domácího násilí zhoršení prospěchu nebo problémy s kázní. Tyto děti bývají nejisté, nesoustředěné, hlučné, dělají ze sebe „třídního šaška“ nebo jsou agresivní a ubližují ostatním spolužákům. Pro dosažení svého cíle pravděpodobně použijí naučené násilí. Ze situace doma se naučí nepřebírat zodpovědnost za své činy a svalovat vinu na ostatní. Dále se často projevují psychosomatické problémy jako bolesti břicha, hlavy, zvýšená nemocnost. Jelikož jsou doma vystaveny vysokému stresu, mohou se již v tomto věku objevit myšlenky na sebepoškození či sebevraždu. Také se může projevit

⁵⁹ Srov. ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011, s. 19-20; srov. HRONOVÁ, M. a kol. *Dětská svědectví násilí*. Praha: os. Rosa, 2008, s. 29

⁶⁰ HRONOVÁ, M. a kol. *Dětská svědectví násilí*. Praha: os. Rosa, 2008

⁶¹ Srov. HRONOVÁ, M. a kol. *Dětská svědectví násilí*, s. 27

⁶² Srov. Tamtéž, s. 29

posttraumatická stresová porucha a s tím spojené problémy se spánkem či izolovanost od spolužáků. Pokud se ztotožní s obětí násilí, nenaučí se sebedůvěře a ve škole mohou být terčem šikany.⁶³

V období puberty se mohou objevovat dopady v podobě poruch chování či slovního napadání. Děti se vyjadřují často vulgárně, mluví nevhodně o sexu, a naopak o emocích nemluví. Mají problémy s agresí, kterou zaměřují na spolužáky, matku, sourozence, zvířata nebo věci. Také mohou trpět vysokou mírou úzkosti až deprese. Zažívají pocity zmatenosti a vzteku. Objevuje se sebepoškozování a sebevražedné tendence. Dívky mohou mít problémy s příjmem potravy (anorexie, bulimie). Dalším následkem domácího násilí u adolescentů jsou útoky z domova a záměrné porušování pravidel. Často se i velmi brzo odstěhují. Výjimkou nejsou problémy s nadměrným užíváním drog a alkoholu. Dobře je zde rozpoznatelné sociální učení nápodobou, které se projeví při výběru partnera či později v dospělosti při výchově dětí.⁶⁴

Domácí násilí má zároveň jiný dopad na dívky než chlapce, vzhledem k větší citlivosti dívek na mezilidské konflikty. Dívky bývají také častěji slovně napadány svými otci, což může být zapříčiněno tím, že si agresor dcery identifikuje se svými manželkami a násilný způsob jednání pak přenáší i na ně.⁶⁵ Dívky se často ztotožní s obětí a opakují stejný vzorec chování – tedy tolerují násilí a stávají se tak obětí jejich partnerů v dospělosti. Je u nich také větší pravděpodobnost výskytu depresí z důvodu domácího násilí a oproti chlapcům mají vyšší sklon k sebezničujícímu chování. Chlapci zase mají sklon usilovat o moc a převahu, přijímají agresivní chování jako prostředek k uspokojení svých potřeb a požadavků.⁶⁶ Tomuto uzavřenému kruhu se říká cyklus transgeneračního přenosu. Obě skutečnosti, že se z oběti později stane pachatel nebo že oběť zůstane, jsou sice velice pravděpodobné, ale není to podmínkou.⁶⁷

Kromě zhoršeného chování a prospěchu ve škole se mohou objevit psychosomatické problémy či psychické poruchy např. deprese, obsedantně kompulzivní porucha a další psychické následky, mezi něž jednoznačně patří psychická deprivace, přebírání dospělé role či již zmíněná posttraumatická stresová porucha a transgenerační přenos násilí, které si následně představíme.

---

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 24; 30

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 24; Srov. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., D. POKORNÁ a M. TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE s.r.o., 2008, str. 91

⁶⁵ Srov. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., D. POKORNÁ a M. TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*, str. 92

⁶⁶ Srov. BECHYŇOVÁ, V. a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Ireas, 2007, s. 91

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 123

4.1 Psychická (citová) deprivace

„Psychická deprivace je stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických či psychických, není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu“.⁶⁸ Psychickou deprivací trpí především děti, které si nemohou vytvořit hluboký citový vztah k jedné osobě (ve většině matce) např. děti v ústavní výchově. Deprivací mohou trpět i děti vyrůstající v úplné rodině, pokud jim tato rodina nezajišťuje harmonický vývoj a nejsou naplňovány významné citové potřeby dítěte.

V případě domácího násilí, je vztah mezi matkou a dítětem narušený. Dítě emočně strádá a chybí mu stabilní a spolehlivý pocit jistoty, bezpečí, důvěry a lásky. Citové strádání se dítě snaží uspokojit jinak, takže se často upne například na sourozence, učitelku ve škole nebo mohou uspokojení dosáhnout např. zaměřením na jídlo, hromaděním věcí apod.⁶⁹

Projevy psychické deprivace jsou velmi rozmanité. Možné symptomy jsou změny ve spánku a stravovacích návycích, opožděný vývoj řeči, neutišitelný pláč, nedostatečná zvědavost a nedostatečné využívání rozumových schopností, díky čemuž mívají horší hodnocení ve škole, než by odpovídalo jejich nadání. Objevuje se také opožděný psychomotorický vývoj. Je změněno citové prožívání a vztahy k lidem. Děti jsou nedůvěřivé, bázlivé, jejich city jsou spíše povrchní, jednají impulzivně a mohou se projevovat agresivně. Jejich strádání se projeví také změnou v hierarchii hodnot. Mají obtíže v sociálním začlenění. Chybí jim projev empatie, soucitu s druhými. Špatně se orientují ve vlastních pocitech a mezilidských vztazích, což ovlivňuje i neadekvátní sebehodnocení dítěte, kdy se buď nerealisticky vytahuje, nebo výrazně podceňuje. Do budoucna mívají problém se sociální adaptací. Deprivace má za následek vyšší náchylnost k problémovému chování, jako je agresivita, alkoholismus, drogová závislost atd.⁷⁰

4.2 Posttraumatická stresová porucha

Jedná se o oddálenou reakci na mimořádnou životní zkušenost, př. nějaký traumatický zážitek, který není dostatečně zpracován a člověk nebyl schopen se s ním vyrovnat.⁷¹ Mimořádnou zkušeností můžeme nazvat i násilí v rodině, kterého je dítě dlouhodobým pozorovatelem a je tak vystaveno velkému stresu.

Posttraumatická stresová porucha se projevuje přetrváváním psychických i somatických potíží, opakovaným prožíváním traumatizujícího zážitku například ve snech a vzpomínkách. Reakce na prožitá trauma je závislá na aktuální vývojové úrovni dítěte a emoční opoře. Dítě má chronický pocit úzkosti a strachu, myslí si, že se situace znovu opakuje, něco mu ji neustále připomíná. Začíná být přecitlivělé, otažitě, nezajímá se o svoje koníčky, straní se ostatním. Nemůže spát, projevují s u něj poruchy pozornosti, snadno se vyleká. V myšlenkách se pořád vrací k prožitému traumatu, tedy v případě domácího násilí k agresivnímu chování otce vůči matce.

Posttraumatickou stresovou poruchu lze léčit pomocí psychoterapie kombinované s farmakologickou léčbou.⁷²

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 53

⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 601

⁷⁰ Srov. Tamtéž, s. 598-602

⁷¹ Srov. Tamtéž, s. 431

⁷² Srov. BECHYŇOVÁ, V. a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Ireas, 2007, s. 102-103; srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*., s. 439-443

4.3 Přebírání dospělé role a transgenerační přenos násilí

V některých případech dochází k situacím, které nazýváme **přebírání dospělé role**. Stává se tak tehdy, když se matka začne s násilnými problémy v rodině svěřovat dítěti. Vysvětluje a obhajuje před ním svoje jednání. Nemá sílu dítěti poskytovat oporu a řešit s ním jeho dětské starosti. Místo toho ho zasvěcuje do konfliktu mezi dospělými a předpokládá, že dítě chápe situaci, ve které se nacházejí. Může se stát, že dítě se vžije spíše do role partnera, převezme roli dospělého, začne hodnotit matčino chování, rozhodovat o tom, co má matka dělat apod.⁷³

Negativní dopady domácího násilí se projevují především v přenesených vzorcích chování, kdy děti převezmou problematické vzorce chování dospělých a naučí se považovat násilí za přijatelný způsob jednání.⁷⁴ V této souvislosti se hovoří o transgeneračním přenosu násilí, který bych zde ráda více představila.

Transgenerační přenos neboli sociální učení nápodobou, je velice závažný důsledek předávání návyků a norem chování. *Jedná se o proces, následkem kterého se vědomě nebo neúmyslně přenášejí vzorce chování do další generace.*⁷⁵ Tímto přenosem se děti učí od rodičů kladné i záporné vzorce chování. Dítě se na základě citového vztahu identifikuje s tím, kdo ho vychovává a snaží se ho napodobovat.

Při domácím násilí se dítě setkává s jedním rodičem násilným a druhým submisivním. Jejich chování pro něj představuje negativní vzor, jelikož násilí se stává jediným správným naučeným modelem řešení problémů. Typickými vzorci chování dětí, které v násilném prostředí vyrůstají, je naučená útočnost nebo naopak bezmocnost. K těmto projevům transgeneračního přenosu může docházet v jakémkoliv vývojovém období dítěte, přičemž se vzorec chování může objevit třeba až v adolescenci či při stresových situacích v dospělosti. Děti, které převezmou z rodiny násilné vzorce chování, nechápou, že toto jednání není běžné a neshoduje se s chováním společnosti. Agresi mají zafixovanou jako prostředek komunikace mezi partnery. Jen těžko si proto mohou utvářet pozitivní citový vztah k partnerství a později ke svým vlastním dětem.⁷⁶ Předávání nevhodných výchovných návyků pak zatěžuje další generaci, jelikož podstatným činitelem rodičovského působení je vlastní zkušenost z dětství.

Řešení přináší psychologická pomoc, sociální interakční učení či transgenerační rodinná terapie zaměřená na přerušování cyklu transgeneračního přenosu, která však v současné době není v ČR příliš dostupná.⁷⁷

Často popisovanou zahraniční intervencí při svědectvích domácího násilí je časově omezená skupinová práce s dětmi, kde je poskytnut prostor pro komunikaci o násilí a identifikaci pocitů s ním spojených, sdílení svých prožitků s ostatními dětmi, vytvoření bezpečnostního plánu, učení se respektu k jiným názorům, uvědomění si, že násilí je špatné, a zjištění, že muž i žena mají rovnocennou pozici ve společnosti. Jejím cílem je pochopení a vyrovnání se s celou situací a dosažení pozitivních změn v chování a prožívání těchto dětí. Nezletilí jsou dle věku rozděleni do menších skupinek s vyváženým zastoupením obou pohlaví, přičemž u sourozenců je doporučováno umístění v odlišných

⁷³ Srov. MACKOVÁ, K., H. PROKEŠOVÁ a Z. BEDNÁŘOVÁ. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: MPSV, 2006, s. 43

⁷⁴ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 121

⁷⁵ BECHYŇOVÁ, V. a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Ireas, 2007, s. 119

⁷⁶ Srov. Tamtéž, s. 119-120; Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence.*, s. 121

⁷⁷ Srov. BECHYŇOVÁ, V. a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém.*, s. 123–124

skupinách. Skupinová sezení by měla být vedena ideálně dvěma terapeutky opačného pohlaví.⁷⁸

5 OSPOD VE VZTAHU K DOMÁCI MU NÁSILÍ

Orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) poskytují pomoc dětem v různých sociálních situacích, které ohrožují jejich život a příznivý vývoj. K těmto situacím patří nejen případy týrání a zneužívání dětí, ale i stav, kdy je dítě svědkem násilí mezi svými rodiči. Sociální pracovníci OSPOD s rodinami spolupracují a případy domácího násilí za účasti dítěte řeší. Je potřeba se proto též zabývat jednáním pracovníků OSPOD ve vztahu k domácímu násilí, o čemž pojednává tato kapitola.

Sociálně-právní ochrana dětí je v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí definována jako: „soubor zákonem upravených činností směřujících k ochraně a zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“⁷⁹ Předním hlediskem poskytování sociálně právní ochrany dětí je nejlepší zájem, prospěch a blaho dětí, ochrana rodičovství a rodiny, vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.⁸⁰

Pracovníci OSPOD jsou oprávněni v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije. Také mohou zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a školském zařízení, v zařízení poskytovatele zdravotnických služeb, v zaměstnání nebo jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování. V odůvodněných případech není třeba návštěvu pracovníka na výše uvedených místech předem ohlašovat.⁸¹

Pracovníci jsou oprávněni pořídit obrazové snímky i zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se zdržuje, je-li to třeba pro účely ochrany. Dále jsou oprávněni vyžádat si údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany, kdy tyto údaje jsou tázané osoby povinny sdělit.⁸²

Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotnických služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou povinna oznámit OSPOD skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na které se sociálně právní ochrana dětí zaměřuje, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takovéto skutečnosti dozví.⁸³ Zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí vymezuje okruh dětí, jímž sociálně právní ochrana náleží. Radíme mezi ně mimo jiné děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte.⁸⁴ Paragraf 7 zákona o sociálně právní ochraně dětí udává, že každý je oprávněn upozornit OSPOD na závažné chování v rodině a na situace, které ohrožují děti.⁸⁵ Toto ustanovení má velký

⁷⁸ Srov. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., D. POKORNÁ a M. TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE s.r.o., 2008, str. 99-100

⁷⁹ §1 odst. 1 a 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

⁸⁰ §5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

⁸¹ §52 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí; srov. BURDOVÁ, E. a V. NOVOTNÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2007, s. 24

⁸² §52 odst. 2 a §53 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí; srov. BURDOVÁ, E. a V. NOVOTNÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*, s. 245, 249

⁸³ §10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

⁸⁴ §6 zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

⁸⁵ §7 zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

význam pro zjišťování porušování práv dětí zejména v rodině, kde s ohledem na rodinné soukromí o takové skutečnosti vědí jen osoby z nejbližšího okolí a obávají se věc sdělit, natož nějakým způsobem zasáhnout. Oprávnění na takovéto závadné chování v rodině upozornit je nutný předpoklad pro zamezení porušování práv dětí, jelikož zejména děti nízkého věku nemají možnost se bránit. Účelem §7 je ochraňovat děti, kterým je nějakým způsobem ubližováno, nebo nejsou dodržována jejich práva zejména v prostředí skrytém před zraky veřejnosti. Porušování práv dětí a ohrožení domácím násilím v rodině bývá často dlouho neodhaleno také z toho důvodu, že osoby, které se o těchto skutečnostech dozví, věc ze strachu z útoků těch, kteří dětem ubližují, neohlásí. Je proto potřeba vědět, že oznamující osoby jsou chráněny anonymitou. Pracovníci OSPOD jsou povinni přijímat veškerá, tedy i anonymní, oznámení od třetích osob (fyzických, právnických, rodičů i od dítěte samotného) a věnovat jim náležitou pozornost. Zároveň jsou povinni zachovávat mlčenlivost.⁸⁶

V případech domácího násilí poskytnou osobám ohroženým násilím (i dalším zúčastněným osobám) rady a informace ve věcech právních (péče o děti, rozvod, sociální dávky, trestní oznámení aj.). Podle povahy případu jednají a spolupracují s dalšími zainteresovanými osobami, organizacemi a institucemi (neziskové organizace, poradenská zařízení, policie, soudy aj.), mohou osobám ohroženým domácím násilím poskytnout doprovod k jednání, zprostředkovat ubytování v azylovém domě (toto je limitováno kapacitou azylových domů) a v nezbytných případech zajistí dítěti bezpečné ubytování (např. v krizových centrech), případně ústavní výchovu.⁸⁷

Odkazy na jednotlivá zařízení poskytující služby v oblasti domácího násilí jsou uvedeny v Příloze I. této práce.

Činnost OSPOD v okruhu domácího násilí je rozpracována v různých metodických doporučeních MPSV ČR např. Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí či Metodické doporučení k postupu orgánu sociálně právní ochrany dětí při domácím násilí. Po zjištění ohrožení dítěte domácím násilím v rodině je pracovník OSPOD povinen skutečnost pověřit pohovorem se zákonnými zástupci i dítětem, dle jeho věku a rozumových schopností, provedením sociálního šetření v místě, kde se dítě zdržuje, vyžádá si další údaje od jiných osob a orgánů př. dětský lékař, škola apod. Podle zjištěných potřeb rodiny a dítěte pak zprostředkuje odbornou poradenskou pomoc.⁸⁸ Při pohovoru s dítětem je třeba rozlišit mezi jeho vlastním přáním a názory, které přebralo od dospělých ve svém blízkém okolí. Pohovor by měl být proveden bez přítomnosti rodičů, pokud je to možné i za účasti dětského psychologa.⁸⁹

OSPOD může dle uvážení uložit výchovné opatření (př. napomenutí, dohled) či uložit povinnost vyhledat pomoc odborného poradenského zařízení. Pracovník OSPOD je též oprávněn dát podnět soudu k vydání předběžného opatření na výkon rodičovské odpovědnosti, k prozatímní úpravě péče a výživy dítěte či svěřením dítěte do ZDVOP, jak již bylo výše zmíněno. OSPOD dále řeší otázku styku nezletilých s násilným rodičem, přičemž zde je na místě situaci řešit vždy s ohledem na konkrétní formu domácího násilí v rodině, věk dítěte a jeho zájem. Je třeba respektovat názor dítěte vzhledem k jeho

⁸⁶ Srov. BURDOVÁ, E. a V. NOVOTNÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2007, s. 28–29

⁸⁷ Navazující služby v ČR. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/kontakt/navazujici-sluzby-v-cr/>

⁸⁸ Srov. ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 122-123

⁸⁹ Srov. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., D. POKORNÁ a M. TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde s.r.o., 2008, str. 88-89

potřebám a souvislostem konkrétního případu. V žádném případě by dítě nemělo být do kontaktu nuceno.⁹⁰

Rozvodem rodičů však násilí mnohdy nekončí a stává se, že se společné dítě stane prostředkem manipulace s obětí, což samozřejmě nemá dopad jen na oběť samotnou, ale nejvíce tím trpí právě dítě. Je pochopitelné, že násilný rodič nechce se svým dítětem ztratit kontakt, na který má právo. Nicméně v této situaci musí uznat, že dítě je schopno si samo zvolit, kde a s kým se cítí bezpečně a dát mu dostatek prostoru, aby se s tím, čeho bylo svědkem, mohlo vyrovnat a postupně k násilnému rodiči najít cestu. Bohužel obvykle agresor za hlavního viníka označuje druhého rodiče a ignoruje důsledky svého jednání vůči vlastnímu dítěti.⁹¹ Pokud je ale otec jako agresor schopen přijmout zodpovědnost za své chování a dokáže ho s pomocí odborníků změnit, může být zachování bezkonfliktního styku pro dítě kladnou zkušeností s řešením problému domácího násilí. V této souvislosti je třeba pracovat i s matkami, které se mnohdy styku dítěte s otcem obávají.⁹² Ze zkušenosti s prací s rodinami zasaženými domácím násilím v rámci organizace Spondea je patrné, že členové rodin mají zájem o práci se všemi aktéry, přičemž k práci na sobě bývají motivováni i osoby násilné. Konkrétní formy pomoci probíhají formou individuální, případně párové či skupinové terapie, pokud oběť chce a dokáže udržet nadále kontakt s agresorem (př. z důvodu společných dětí a zachování jejich styku s otcem).⁹³

---

⁹⁰ Srov. ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 124–125

⁹¹ Srov. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., D. POKORNÁ a M. TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE s.r.o., 2008, str. 86-87

⁹² Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí.*, s.46-47

⁹³ Srov. KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 36

6 VÝZKUMNÁ ČÁST – KAZUISTIKY

V této kapitole představím metodologii realizovaného výzkumu.

„*Metodologie se zabývá systematizací, posuzováním a navrhováním strategií a metod výzkumu*“.⁹⁴ Níže uvedu vybranou metodu sběru dat, cíl výzkumu, představím hlavní a dílčí výzkumné otázky a popíšu realizaci svého výzkumu.

6.1 Vymezení strategie výzkumu a techniky sběru dat

Pro svoji práci jsem zvolila kvalitativní formu výzkumu. Abych zjistila, jaké následky se po prožití domácího násilí v roli svědka u dětí objevují, potřebuji získat co nejvíce informací o průběhu jejich života.

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je jakýkoliv výzkum, který nedosahuje svých výsledků podle statistiky nebo jiné kvantifikace. Může se jednat o výzkum týkající se života lidí, jejich chování a vzájemných vztahů.⁹⁵ Tento typ výzkumu využívá především tři metody sběru dat, které lze různě kombinovat, a to rozhovory, pozorování a analýzu dokumentů.⁹⁶

Ve své práci se zabývám podstatou problému dopadů domácího násilí v rodině na děti a chci tak odhalit jejich zkušenost s tímto jevem pomocí subjektivních kazuistik jednotlivých případů dětských svědectví. Pro lepší porozumění a získání detailnějších informací je tedy vhodnější použít metodu kvalitativního výzkumu.

Metodika sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem zvolila vyhotovení kazuistik.

V případové studii sbíráme velké množství dat o několika málo jedincích. Jde o zachycení složitosti případu a popis vztahů v jejich celistvosti.⁹⁷ Kazuistika neboli případová studie tedy znamená souhrn určitého případu. Jedná se o podrobný popis situace, ve které se klient nachází a píše se formou příběhu jeho života.

6.2 Cíl výzkumu a kritéria

Téma mojí bakalářské práce zní Dopady domácího násilí v rodině na dítě. Ve výzkumné části je mým cílem zjistit jaké tyto dopady mohou být, a to pomocí kazuistik.

Zodpovědět hlavní výzkumnou otázku „Jaké jsou dopady domácího násilí v rodině na dítě?“ jsem se pokusila pomocí následujících dílčích výzkumných otázek:

- Jaké jsou dopady na chování a studium dítěte?
- Jak působí DN na psychiku dítěte?
- Jakým způsobem ovlivní DN vztah dítě-rodíče a jaký má dopad na kontakt násilného rodiče s dítětem?
- Jakým způsobem ovlivňuje DN partnerské vztahy dítěte v dospělosti?

Jako podklad pro zpracování kazuistik jsem použila spisovou dokumentaci orgánu sociálně právní ochrany dětí na úřadě Brno-Židenice, kde pracuji na pozici sociální pracovnice. Při výběru vhodné dokumentace jsem vycházela z teoretické části bakalářské

⁹⁴ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 34

⁹⁵ STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999, s. 10

⁹⁶ ŠVARÍČEK, R., K. ŠEDOVIČOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 15

⁹⁷ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace.*, s. 104

práce, přičemž se muselo jednat o případ domácího násilí v rodině, kterému byly přítomny nezletilé děti, a to v roli svědka násilného chování. Z řešených případů v průběhu posledních 10 let jsem vybrala celkem 6 kazuistik, u kterých bylo možné vzhledem k délce vedení spisové dokumentace a věku nezletilých pozorovat dopady dle zvolených kritérií.

6.3 Průběh realizace výzkumu

Z jednotlivých spisů dětí, které byly svědky domácího násilí v rodině, jsem sepsala kazuistiky na základě informací získaných z dokumentů tvořících samotný spis. Jednalo se o záznamy sociálních pracovníků či sociálních kurátorů z orgánu sociálně-právní ochrany dětí o jejich jednání s rodiči, nezletilým dítětem či jinými zainteresovanými osobami a organizacemi. Dále jsem čerpala z odborných lékařských, psychologických či psychiatrických zpráv, znaleckých posudků, zpráv školských zařízení, záznamů policie ČR a protokolů z proběhlých soudních jednání.

V polovině případů se jedná o spisy, které na OSPOD v Brně – Židenicích již momentálně nejsou vedeny, a to z důvodu změny trvalého bydliště nezletilých (postoupení spisové dokumentace), dosažení zletilosti dítěte či uzavření spisové dokumentace (omezení rodičovské odpovědnosti).

6.4 Kazuistiky – analýza a interpretace dat

Analýza spočívá v rozdělení celku na jeho jednotlivé složky a ve zkoumání fungování těchto komponentů jako samostatných prvků a zjišťování vztahů mezi nimi.⁹⁸

Při analýze kazuistik jsem si vytyčila body vycházející z dílčích výzkumných otázek.

- dopady na psychický stav dítěte;
- dopady na chování a vztahy s vrstevníky;
- dopady na studium dítěte;
- jak prožití DN ovlivnilo vztah dítěte s rodiči a kontakt s agresorem;
- dopady na partnerské vztahy dítěte.

Jména uvedená v kazuistikách neodpovídají realitě. Pro lepší časovou orientaci jsou ve všech kazuistikách jednotlivé roky od počátku řešení domácího násilí zvýrazněny tučně.

6.4.1 Adam, nar. 2005

Matka na MD, poté pracovala v manželově firmě. Pochází z ČR.

Otec právník, majitel a jednatel cestovní kanceláře. Pochází z Chorvatska.

Popis situace v rodině:

Od roku 2007 byla matka denně napadána vulgárními výrazy, a to i před nezletilým. Muž jí bránil jít spát, v noci dělal silný hluk a syn nemohl spát. Ponižoval ji, rozbíjel její oblíbené věci, poškozoval nábytek, napadl ji (kopal do břicha apod.), říkal, že je psychicky labilní, zakazoval jí řídit, stýkat se s přáteli a rodinou. Otec byl často opilý, choval se takto i před synem, jemuž úmyslně rozbíjel hračky, stříkal na něj šampaňské a nutil ho pít alkohol. Fyzicky mu neublížoval, pouze slovně. Syn převzal sprosté výrazy, když vidí pušku, dává jí matce k hlavě a dělá, že střílí, což se naučil od otce. Manžel bránil matce, aby se se synem mazlila, povídala si s ním a věnovala se mu. Zakazoval jí

⁹⁸ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 35

uklízet, přestože byl v bytě nepořádek. Syna nazýval parchantem. Během konfliktu se syn o matku bojí, utěšuje ji, ať nepláče. Má stav, kdy brečí, kope kolem sebe, nedá se uklidnit. **2008** - Po jedné ze scén matka volala policii, odešla od otce ke svým rodičům. Otec byl vykázán z domu. Přesto ji nadále obtěžoval a kontaktoval ji přes svoje známé. S otcem bylo zahájeno trestní řízení pro TČ týrání svěřené osoby a týrání osoby žijící ve společném obydlí. Dle znaleckého posudku se nezletilý vyhýbá fyzickému kontaktu, je negativistický, o otci mluvit nechce. Je opožděn ve schopnosti slovně se vyjádřit. Jsou u něj patrné poruchy chování a kopírování stylu chování otce. Vztah k otci má ambivalentní. Vzhledem k tomu, že byl svědkem dlouhotrvajících hlučných scén v domácnosti a napadání matky ze strany otce, nemá v rodině pocit bezpečí, postrádá zázemí, trpí nedostatkem sociálního kontaktu, zažívá pocit nejistoty a obav. Dítě je psychicky deprivované krizovou situací mezi rodiči. Matka je pod vlivem stresu a v neustálém napětí, které na syna přenáší, což se projevuje na psychickém stavu dítěte. Dochází u něj k regresi psychomotorického vývoje.

Otec byl odsouzen za týrání osoby žijící ve společném obydlí, za což dostal podmíněný trest odnětí svobody. Za trestný čin týrání svěřené osoby byl shledán nevinným. Matka si koupila vlastní byt, kde nyní žije se svým synem. Adamův stav se zlepšil, když nebyl přítomný hádkám mezi rodiči.

2009 - Manželství bylo rozvedené, Adam byl svěřen do péče matky. Otcí bylo stanoveno výživné, styk nebyl upraven. Od listopadu 2008 otec syna neviděl a na syna nijak nepřispívá. Přestěhoval se však do domu naproti jejich bydlišti a sleduje je. V noci chodí k jejich bytu a bouchá na okna, posílá jim výhrušné vzkazy po jiných cizích lidech. Otec nepracuje, podmínky pro syna uzpůsobené nemá, o asistované styky nežádal. U Adama se zjistilo vážné nádorové onemocnění. Nastoupil na léčbu ve FN Brno na klinice dětské onkologie. Vzhledem k jeho stavu byla nutná opakovaná hospitalizace. Přestože kontakt mezi otcem a synem více jak rok neprobíhal, přišel ho navštívit do nemocnice, kde před ním verbálně napadl matku. Tím ho rozrušil natolik, že nezletilému způsobil tachykardii a musel mu být podán lék na uklidnění. Lékaři zdůrazňují, že dítě potřebuje klid a styk s otcem proto nedoporučují.

2010 - Adam je stále léčen na onkologii, otec chodí do prostor nemocnice, ošetřující lékař vícekrát zabraňoval uskutečnění styku, jehož se otec násilně dožadoval. Na procházce vzal syna do náruče a nechtěl ho pustit. Ten brečel a snažil se mu vytrhnout. Potom utekl a bál se týden vyjít z pokoje. Otcí byl upraven styk se synem jedenkrát týdně na třicet minut v FN Brno, a to za účasti třetí osoby. Syn s ním však nekomunikuje, kontakt je pro něj velmi stresující, opakuje, že se otce bojí a vidět ho nechce. Spontánně vzpomíná na chování otce, říká, že ho nemá rád, nechce o něm mluvit. Otcí byla uložena povinnost zdržet se jakéhokoli kontaktu s dítětem. Psychologickým vyšetřením nezl. Adama byla zjištěna zvýšená fixace na matku a touha po bezpečí. Sám sebe identifikuje jako staršího, než ve skutečnosti je. Kontakt s otcem má na nezl. nepříznivý vliv, stresový stav u něj pak přetrvává po delší dobu od kontaktu, což má negativní dopad na jeho zdravotní stav.

2011 - Matka si našla přítele, se kterým Adam vychází dobře. Adamův zdravotní stav byl stabilizovaný. Od jeho dvou a půl let otec s matkou nežije, Adam se na něj neptá, nezajímá se, záměrně se tomuto tématu vyhýbá. Přítele matky nazývá náhradním tatínkem. Chování a vztahy s vrstevníky jsou bez problému, výchovné problémy pramenící z vlivu otce vymizely. Otec má zájem o syna pouze slovní, žádné pokroky při realizaci např. bytových podmínek nečiní. Stěžuje si na syndrom zavrženého rodiče.

2012 - Adam chodí do ZŠ, otec na něj čekal před školou a sledoval ho až k zastávce tramvaje. Potom s ním chtěl mluvit, ale nezletilý byl vystrašený a utekl. Otec školu navštívil opakovaně, vydával se za strýce, ale byl učitelkou vyhozen.

Dle znaleckého posudku nezletilý reaguje málo emociálně, potřeby projevuje vzdorovitě. Má zvýšenou potřebu jistoty a pocitu bezpečí. Je víc zaměřený na to, aby se správně zachoval. Má potíže v navazování blízkých vztahů, sebepojetí a sebehodnocení má výrazně oslabené. Není citově deprivován. Mezi členy rodiny neoblomně odmítá zapojit pravého otce. Z rodiny ho striktně vylučuje, jeho chování ho emočně zatěžovalo a nechce mít ani stejné příjmení. Je více závislý na matce, jeho prožívání nese známky depresivity a úzkosti. Při porovnání sebe a ostatních se hodnotí hůře.

2013 - Adam otce oslovuje fousáč, od incidentu ve škole se s ním neviděl. Když se ho na něj někdo zeptá, uvádí, že s ním má špatné zážitky, jinak o něm nemluví. Matka podala návrh na změnu příjmení syna. Ve škole má Adam prospěch velmi dobrý.

2014 - Změna příjmení byla zamítnuta. Otec aktivně projevuje zájem o nezletilého a snaží se o obnovení kontaktu. Navrhuje asistovaná setkávání 1x za 14 dní. S nezletilým bylo mluveno o tom, že by se s otcem stýkal společně se sociální pracovníci. Ten kontakt s otcem nechce, bojí se, že by jim ublížil. Vadilo by mu, kdyby mu někdo nařídil se s otcem vidět. Matka syna nechce rozrušovat, odmítá ho nutit do kontaktu s otcem, má obavu z relapsu onemocnění.

2016 – matka se spolu s přítelem a nezletilým odstěhovali do rodinného domu na vesnici v blízkosti Brna, trvalé bydliště nezletilého však změněno nebylo. Kontakt nezletilého s otcem neprobíhá.

2017 – chlapec pravidelně dochází k psychologovi, z jeho zpráv vyplynulo, že Adam má sníženou slovní zásobu a schopnost sociálního úsudku, je u něj patrný nedostatek otevřenosti v prožívání náročných situací, v případě nervozity se výrazně projevuje emoční nevyrovnanost. V prožívání otce zcela vypustil, má s ním spojené pouze negativní pocity, předstírá, že neregistruje jeho existenci. Otec řádně hradí výživné, synovi posílá dárky k narozeninám a Vánocům, snaží se o obnovení narušených vazeb. Otec byl omezen v rodičovské odpovědnosti, jeho výchovná způsobilost byla vyhodnocena jako omezená, má snížené výchovné předpoklady. Právo na asistovaná setkávání se synem zůstalo zachováno.

2018 – dle zprávy ze ZŠ je nezletilý ve vyučování pasivní, má pomalejší tempo, sníženou koncentraci pozornosti. Jeho chování je vyhýbavé, někdy manipulativní, má tendence k výbuchům zlosti a teatralnosti. Na základě žádosti otce o umožnění styku se synem byl proveden znalecký posudek, v jehož závěru bylo uvedeno, že nezl. má směrem k otci velký emocionální blok jako obranou reakci na prožitá trauma v minulosti, avšak v zájmu nezletilého je kontakt s otcem v doporučeném rozsahu 1x za měsíc na jednu hodinu na neutrální půdě za přítomnosti dětského psychologa. Adam se s otcem v žádném případě vídat nechce, nedokáže však říci proč. Při zpracovávání znaleckého posudku se uskutečnil krátký kontakt otce se synem, při kterém nezletilý po celou dobu plakal a s otcem vůbec nekomunikoval. Soudní jednání ve věci proběhne v dubnu 2019.

ANALÝZA:

Dopady na chování a vztah s vrstevníky: Zprvu byly patrné známky násilného chování. Když však vymizel vliv otce a dostal se do bezpečného prostředí, jeho chování se zlepšilo. Se vztahy s vrstevníky nemá problémy. Ve stresových situacích má tendenci k vyhýbavému a manipulativnímu jednání. Pod tlakem se projevuje slovní agresí.

Dopady na studium dítěte: Matka odešla ze společné domácnosti ještě před nástupem nezletilého do základní školy. Studijní výsledky DN neovlivnilo. Prospěch má velmi dobrý, ve vyučování je spíše pasivní, má problém s udržením pozornosti.

Dopady na psychický stav dítěte: Došlo u něj k regresi psychomotorického vývoje, v době probíhajícího násilí měl hysterické záchvaty. Má zvýšenou potřebu jistoty a

bezpečí, je úzkostný, má snížené sebehodnocení. Dochází 1x týdně na terapii k dětské psychologce.

Dopady na vztah s rodiči a kontakt s agresorem: Na matku je více fixovaný, projevuje směrem k ní kladné emoce. Styk s násilnou osobou opakovaně striktně odmítá, otce ze svého života zcela vyčleňuje.

Dopady na partnerské vztahy: Nelze posoudit.

6.4.2 Eliška – nar. 2000

Matka: dříve pracovala v manželově firmě, potom byla v domácnosti. Pochází z ČR.

Otec: OSVČ, pochází z ČR.

Popis situace v rodině:

Manžel matku opakovaně fyzicky napadal, urážel ji, vyhazoval ji z bytu, strhával z ní v noci peřinu se slovy, že nebude spát vedle mrtvoly. Bral jí klíče od auta, poškodil jí klíče od bytu, roztrhal jí oblečení apod. Některým z incidentů byla přítomna i dcera.

Matka pro otce dříve pracovala, on jí po čase dal výpověď. Žena byla v domácnosti bez příjmu a o peníze musela žádat svého manžela. Ten měl současně druhou rodinu, kdy žil střídavě se svojí přítelkyní a jejich společným synem Emanuelem, a střídavě doma s manželkou a jejich dvěma dcerami. Jejich starší dcera je již zletilá a domů jezdila jen občas na víkendy.

Pro matku byla tato situace již neúnosná, vyhledala proto psychologickou pomoc. Na jejím základě se roku **2011** rozhodla oznámit domácí násilí na policii a poté i ukončit manželství.

Eliška má s otcem dobrý vztah. Nerozumí však jednání, kdy napadá matku. Zazlívá mu to. Bývá nervózní, často pláče. Vybavuje si, že byla svědkem toho, jak táta bije mámu. Ona se postavila mezi ně, bránila ji. Pamatuje si, že po incidentu utekla k babičce ze strany otce a ta se s ní pak vrátila domů.

Roku **2012** bylo manželství rozvedeno a matka se i s dcerami přestěhovala ke svým rodičům. Otec začal bydlet se svojí druhou rodinou. Dcera Eliška byla svěřena do péče matky, otcí bylo stanoveno výživné. Styk otce s dcerou byl ponechán na dohodě. Matka uvedla, že Elišku otec nikdy fyzicky nenapadl.

Po rozvodu otec začal rodinu sledovat. Snažil se vniknout do jejich bytu u prarodičů, to se mu však nepodařilo. Dobýval se v noci do domu, bušil na dveře, a dokonce rozbil sklo. Eliška se tím vzbudila a bála se, že jí otec ublíží. Matka zavolala policii. Otec také dceři často volá do vyučování a posílá Elišce i její matce výhrůžné a vulgární sms zprávy. Eliška se uzavírá do sebe, ke všemu se staví negativisticky, je smutná. S otcem se nechce vídat. Má k němu rozporuplný vztah, z jeho chování je zklamaná.

V roce **2013** Eliška nastoupila na osmileté gymnázium. Její prospěch v prvním ročníku byl výborný, chování bezproblémové. Dle slov učitelky je spíše uzavřená, o rodině mluví nerada. Otec ji v době vyučování navštívil ve škole, načež Eliška volala OSPOD, bála se. Přeje si, aby jí táta nevolal a nepsal do vyučování a aby za ní nechodil. Vyjádřila se v tom smyslu, že by s otcem byla ráda sama, kdyby plnil sliby a nemluvil špatně o matce. Syna otce vnímá jako vetřelce.

Koncem tohoto roku začala Eliška docházet k psychologce. Vymezuje se vůči oběma rodičům. Verbálně útočí na matku. Otce trestá tak, že se s ním nechce vídat.

V roce **2015** se Elišino chování začalo zhoršovat. Chová se k matce bez respektu (jak viděla u svého otce), málo jí, vědomě a schválně chodí velmi pozdě spát, i když je viditelně unavená. Bývá často nemocná. Studium ji přestalo zajímat, odmítá se učit a chodit do školy. Nestýká se s žádnými kamarády. Utíká z domu a vypíná si telefon, takže

matka neví, kde se nachází. Po útěku se zatím vždy v řádu hodin vrátila. Navštěvovala psychiatra, ale odmítá brát léky, které jí předepsal, napadá sestru i matku. Mívá hysterické a agresivní záchvaty, dle matky, s podobným průběhem, jak viděla u svého otce. Eliška trpí nespavostí, psychickou labilitou. Je plačtivá až depresivní, projevuje se u ní časté střídání nálad, výbuchy vzteku a pláče kvůli maličkostem (např. na dotaz na školní povinnosti, žádost o úklid). Na matku křičí, nechce nic slyšet, ignoruje její poznámky.

V roce **2016** Odešla od matky a bydlí u babičky z otcovy strany. Je naštvaná na rodiče, neví, s kým chce žít. Má negativní přístup ke světu, vyhrožuje sebeublížením. Výrazně se jí zhoršil prospěch. Dochází za psychiatrem, má zvýšené dávky psychofarmak. Dle jeho vyjádření Eliška na rozdíl od svých vrstevnic nehodnotí své chování k matce jako nepřiměřené. Nevnímá je jako nepřijatelné, neboť tento model získala během několika let soužití rodičů. Kopíruje chování otce k matce.

Eliška přestoupila z gymnázia na hotelovou střední školu v místě bydliště babičky, u které nyní fakticky pobývá. Její psychický stav souvisí i s telefonáty a nepředvídatelnými návštěvami otce. Bojí se ho, říká, že je nevyzpytatelný. Jejich vztah vnímá jako problematický. Není schopna se s kontakty ze strany otce vyrovnat. Představují pro ni psychickou zátěž, což ohrožuje její zdravý psychický vývoj k dospělosti. Otec je k dceři dominantní a nedokáže se chovat přiměřeně. Eliška se bojí brát otci telefon, vnímá ho jako násilnou osobu. Když jí volá, rozhodí ji to (i při učení), nedokáže se pak soustředit. Při kontaktu s ním řeší konfliktní témata. Otec hovoří kriticky o osobách, které má ráda, uráží její blízké. Podle Elišky se s otcem musí neustále hlídat, aby neudělala nebo neřekla něco, co by ho mohlo naštvat. Pak na ni křičí, je vulgární. Dle vyjádření psychologa stále přetrvává ambivalence k otci. Eliška odmítá styk s ním jako povinnost. Odmítá vše direktivně dané.

Roku **2018** si babička podala návrh na svěření nezletilé do své péče.

ANALÝZA:

Dopady na chování a vztah s vrstevníky: Chování Elišky bylo vždy bezproblémové, po rozvodu rodičů z důvodu DN se však začalo zhoršovat. Byla přítomna agresivnímu chování otce vůči matce a tento vzorec chování přebírá. K matce se chová bez respektu, utíká z domova. Na matku verbálně útočí, fyzicky napadá ji i svou sestru. Tyto agresivní záchvaty jsou podobné tomu, jakým způsobem s rodinou jednal otec. Eliška na své chování nemá náhled a nehodnotí je jako nepřiměřené. S vrstevníky se často nestýká, žádného bližšího kamaráda nebo kamarádku nemá.

Dopady na studium dítěte: Její prospěch byl výborný, učení ji bavilo. Současně se zhoršením chování, upadl i její zájem o školu. Odmítá se do hodin připravovat, má velké absence a její prospěch se zhoršil.

Dopady na psychický stav dítěte: Eliška nerozumí jednání svého otce, zazlívá mu, že napadá matku a má jinou rodinu. Je smutná, nervózní, často pláče. Uzavírá se do sebe, ke všemu se staví negativisticky. V poslední době se u ní objevují hysterické záchvaty, výbuchy vzteku a agresivního chování vůči matce. Kvůli rozpadu rodiny je naštvaná na oba rodiče, vyhrožuje sebeublížením, je depresivní a často se u ní střídají nálady. Dochází za psychologem i psychiatrem, který jí předepsal medikamenty. Léky však Eliška odmítá brát. Je psychicky labilní, trpí nespavostí, z celé situace je unavená a bývá často nemocná. Útěchu hledá u babičky ze strany otce, u které se cítí v bezpečí.

Dopady na vztah s rodiči a kontakt s agresorem: Eliška kopíruje chování otce k matce. Mají spolu konfliktní vztah, přičemž nezletilá na své jednání vůči matce nemá náhled. S otcem se nestýká, má k němu rozporuplné pocity. Bojí se ho, označuje ho za nevyzpytatelného a jejich vztah vnímá jako problematický. S kontakty ze strany otce se

není schopná vyrovnat, vnímá ho jako násilnou osobu a jeho telefonáty či nepředvídatelné návštěvy ji vždy velmi rozhodí. S otcem se musí stále kontrolovat a hlídat, aby ho něčím nenaštvala.

Dopady na partnerské vztahy: Vážnější partnerské vztahy zatím Eliška nenavazuje.

6.4.3 Kristýna, nar. 2005 a Filip, nar. 2007

Otec: je vysokoškolsky vzdělaný (Ing). Pochází z ČR.

Matka: má vyšší odborné vzdělání v oboru zdravotní sestra. Pochází z ČR.

Popis rodinné situace:

Manželství trvalo od roku 2003, brali se za těhotenství matky. Již v těhotenství dal manžel ženě někdy facku, nezajímal se o vývoj jejich dítěte. Po porodu se mu nelíbilo, že se matka stará o dítě, chtěl být na prvním místě. Říkal, že žena se má 100 % věnovat svému muži a být tu jen pro něj. V obou případech po ní vyžadoval sexuální styk ihned po návratu z porodnice. S dětmi ženě nepomáhal. Doma se musela manželka i děti chovat tak, aby ho ničím nevyprovokovaly, vše muselo být podle jeho představ. Otec působil despoticky a vyžadoval absolutní kázeň.

Od r. 2005 manželku denně slovně urážel, fyzicky ji napadal 1x až 2x do měsíce. Roku 2008 po narození druhého dítěte se situace ještě zhoršila. Matka ve svazku zůstávala ze strachu o sebe a o děti.

Od r. 2009 otec manželce několikrát do měsíce fyzicky napadal, opakovaně po ní vyžadoval sexuální styk, nadával jí, ponižoval ji, zakazoval jí stýkat se s přáteli a s rodinou, kontroloval jí mobilní telefon a emaily. Kontroloval, kde je, bránil jí v přístupu k penězům, o peníze musela prosit. Manžel se rozzuřil kvůli každé maličkosti (např. jiná barva botiček pro syna).

Roku 2010 už otec ženu bil několikrát do měsíce. V tomto roce ji fyzicky napadl před dětmi v autě. Děti na otcův útok reagovaly pláčem. Muž matce opakovaně vyhrožoval, že ji zabije. Matka opakovaně vyhledala lékařské ošetření, ale až r. 2011 ve FN uvedla, že byla napadena manželem. Děti byly přítomné slovnímu napadání a viděly i poranění poškozené. Okolí rodinu pokládalo za vzornou a bezkonfliktní.

V říjnu roku **2011** matku manžel fyzicky napadl za přítomnosti dětí. V této době Filip chodil do MŠ a Kristýna do 1. třídy ZŠ. Děti při napadení křičely a brečely. Kristýna vzala školní tašku a řekla matce, že od něj měla odejít už dávno. Matka s nimi po útoku odešla ke svým rodičům. Policie muže na 10 dní vykázala z domu a žena se s dětmi přestěhovala. Na výslechu u policie Kristýna řekla, že tatínek mámu hodně bil, křičel na ni a jednou je všechny na hlavním nádraží vyhodil z auta. Napadení maminky viděla vícekrát. Bála se a brečela. V říjnu 2011 zavolala babičce, aby mamku zavezla do nemocnice, že ji táta zbil a brečí. Mámě tekla krev a zvracela. Kristýnka mamce zavazovala rány na ruce, bránila brášku a utěšovala ho. Nikomu, o tom, co se děje doma neřekla. Potom co odešli, se s otcem potkali v kostele. Ten je chtěl někam odvézt, ale Filip nechtěl a začal brečet. Z výslechu Filipa je patrné, že také viděl, jak otec bije mámu. Filip se ho bál, snažil se mu zavděčit. Otec mu nadával, říkal mu, že je *úplně blbej*. Když se otec vracel domů, děti ihned začaly uklízet, upravovaly se, vzájemně se kontrolovaly, jestli nejsou někde špinavé. V domě bylo absolutní ticho, jen Kristýnka říkala Filipovi, co má dělat., aby se táta nerozčílil. Když vešel otec do dveří, děti byly nastoupené v pozoru a čekaly, až otec vše zkontroluje.

Roku **2012** si matka našla zaměstnání jako terapeutka ve stacionáři a požádala o rozvod. S dětmi bydlí u své rodiny. Děti chodí k psychiatrovi a psychologovi. O otci nemluví, po

psychické stránce se lepší. Otec byl vzat do vazby, matka podala žádost na zbavení otce rodičovské odpovědnosti.

Byl vypracován znalecký posudek, který říká, že Kristýnka má citově vřelý vztah k matce a je na ni hodně úzce až extrémně vázaná. Vztah k otci má výrazně negativní, bojí se ho a odmítá se s ním vidět. Od narození do dvou let byla několikrát svědkem fyzického napadání matky otcem, čímž byl narušen její psychoemocionální vývoj. Zaujímá ochranný postoj vůči matce a bratrovi, snaží se za jejich ochranu převzít zodpovědnost. Dle vyjádření psychologa Kristýnka trpí syndromem CAN, je neurotická, úzkostná, má problémy se spaním. Chová se na svůj věk dospěle, ve škole má velké ambice, což taktéž spadá do příznaků syndromu CAN. Noční můry jsou následek traumatických zážitků v rodině, díky kterým zcela vytěsnila otce. Otce nenakreslila ani do obrázku rodiny.

Filip má nejsilnější citový vztah ke své sestře. K matce má vztah kladný a k otci citově vyhaslý. Nemluví o něm a taktéž jako jeho sestra ho nezařadil mezi členy rodiny. Nezl. má lehké depresivní potíže spojené s agresivitou zaměřenou ven, což dokládá i fakt, že doma je agresivní na svoji sestru. Díky selhání opory a ochrany dospělých neumí dávat najevo city. Je pasivní, uzavřený a má náhlé agresivní výbuchy.

Ve škole je Kristýnka vzorná žákyně, bez výchovných problémů. V kolektivu je citlivá vůči ostatním, oblíbená, vstřícná, bystrá, pečlivá. Má samé jedničky, DŮ nosí. Jejího otce učitelka nikdy neviděla a Kristýnka o něm nechce mluvit. V době probíhajícího násilí byla tichá a zakřiknutá, nyní je veselá.

Filip byl zamlklejší, nekomunikativní, smutný. Často dával najevo obavy, zda všechno dělá správně. Kristýnka se stala jeho tlumočnicí a opatrovnici. Vždy ho chránila před sebemenším útokem jiných dětí. Nebyl kontaktní, nikdy se nepřišel pomazlit, pohlázení mu nebylo příjemné a odtahoval se. Od roku 2012 však učitelky zaznamenaly změny v jeho chování. Vítá se s ostatními, chodí se pomazlit, směje se a vypráví zážitky. Vzal pod svou ochranu integrovanou holčičku a pomáhá jí. O otci nikdy nemluví.

Otec neúspěšně žádal o asistované styky na neutrální půdě za přítomnosti svých rodičů. Manželství bylo rozvedeno, děti byly svěřeny do péče matky, otci se stanovilo výživné. Byl podán návrh na úpravu styku dětí s prarodiči ze strany otce. Děti se však s prarodiči stýkat nechtějí, nemají na setkání s nimi dobré vzpomínky, prarodiče vždy hájí otce.

Dle záznamů z roku **2013** se děti s otcem od roku 2011 neviděly, byl vzat do vazby a poté odsouzen na čtyři roky vězení. Tohoto roku byl podmíněčně propuštěn.

Ve zprávě z MŠ a ZŠ je obsaženo, že Filip bývá občas nejistý, je pro něj důležité ujištění, že práci dělá správně. Potřebuje podpořit sebevědomí, pochválit a povzbudit. Byl mu doporučen odklad školní docházky.

Kristýnka při malování obrázku na téma Máme rádi rodinu, maluje jen mámu, v hovorech o rodině tátu nikdy nezmiňuje. Požádala o přesazení, když seděla v lavici s živějším spolužákem, který jí některými svými projevy připomínal otce.

Filip s Kristýnkou shodně uvádí, že s prarodiči ani s otcem se vidět nechtějí. Na otázku psychologů, koho by s sebou nevzali na pustý ostrov, oba odpověděli, že tátu. Po tátovi jim smutno není, nechtějí na něj myslet, obzvláště Kristýnka vzpomínání těžce nese. Má zvýšenou hladinu úzkosti v návaznosti na rodinnou situaci.

Děti měly těžké psychické problémy, projevy syndromu CAN. V noci se budily a měly záchvaty pláče. V současné době došlo ke zlepšení díky stabilnímu zázemí a pomoci rodiny z matčiny strany. I dva roky po odhalení násilí však u dětí přetrvávají psychické problémy. Dochází pravidelně za odborníky (navštěvují psychologa i psychiatra). Lékař, OSPOD i škola se vyjádřili shodně, že setkání s otcem ani prarodiči není vhodné, vyvolávalo by v nich negativní emoce a vzpomínky. Vyjadřování dětí k věci je pro ně stresující a nepříjemné. Nechápu, proč mají neustále opakovat, co se stalo a že otce vidět

nechtějí. Otec je nyní propuštěn z výkonu trestu (odsouzen za TČ týrání svěřené osoby a týrání osoby žijící ve společném obydlí) a bydlí u svých rodičů.

Spis byl vyřazen roku **2014**, jelikož otec byl zbaven rodičovské odpovědnosti, začal hradit výživné a matka se o děti řádně stará.

ANALÝZA

Dopady na chování a vztah s vrstevníky: Děti byly z domu zvyklé chovat se podle přání svého otce, aby ho žádným způsobem nerozčílily. Kristýnka převzala roli ochránce svého bratra a na svůj věk se chová dospěle. V kolektivu je citlivá a vstřícná vůči ostatním, mezi vrstevníky je oblíbená. Filip neumí příliš dávat najevo své city, občas se u něj projevuje agresivní chování, a to především vůči sestře. V době, kdy žil v domácnosti s otcem byl zamlklý, nekomunikativní, k vrstevníkům nekontaktní. Nyní se situace zlepšila, pořád u něj však přetrvávají obavy, zda věci dělá tak jak má. Je pro něj důležité ujištění, že jedná správně.

Dopady na studium dítěte: Kristýnka je vzorná žákyně, je pečlivá, bystrá, DŮ vypracovává. Na vysvědčení měla samé jedničky. Filip je též bezproblémový.

Dopady na psychický stav dítěte: Obě děti měly těžké psychické problémy. Psychická deprivace u nich přetrvává roky po odhalení domácího násilí, navštěvují psychologa a psychiatra. Kristýnka trpí syndromem CAN, je úzkostná, mívá noční můry. Filip mívá lehké depresivní stavy, je pasivní, uzavřený a objevují se u něj náhlé agresivní výbuchy. Symptomy CAN se u něj tedy projevují, ale dle psychologických vyšetření jím netrpí. Jelikož se mu od rodičů nedostávalo potřebné ochrany a opory, má problém s vyjadřováním citů. Neuměl je dávat najevo, při pohlazení se odtahoval. Obě děti se v noci často budily a brečely. Jejich psychický stav zhoršovalo i neustálé vracení se k událostem v rodině a vyjadřování se ke styku s otcem či prarodiči. Vzpomínání děti těžce nesou. Díky stabilnímu zázemí a pomoci rodiny ze strany matky u nich došlo k velkému zlepšení.

Dopady na vztah s rodiči a kontakt s agresorem: Sourozenci mají citově vřelý vztah k matce i k sobě navzájem. U Kristýnky je patrná snaha převzít zodpovědnost za matku a bratra, snaží se je ochraňovat. Na matku je úzce vázána. K otci se obě děti staví negativně, od jejich přestěhování se k prarodičům matky s ním nejsou a ani nechtějí být v žádném kontaktu. Pamatují si na jeho chování vůči matce i jim samotným. Psychicky je otec dlouhodobě týral, díky čemuž ho ze svého života zcela vytěsnily. Nepovažují ho za člena své rodiny a nechtějí se vídat ani s prarodiči z jeho strany.

Dopady na partnerské vztahy: Vzhledem k jejich věku zatím partnerské vztahy nenavazují.

6.4.4 Jana, nar. 1999, Martin, nar. 2001

Otec: právník. Pochází z ČR.

Matka: bakalářské vzdělání, zaměstnaná jako pracovníce v sociálních službách. Pochází z ČR.

Popis situace rodiny:

Rodiče uzavřeli manželství roku 1997. Po narození syna začal otec manželku fyzicky napadat. On sám pocházel z násilnické rodiny, nikdy však na něm žena nepozorovala agresivní sklony. Roku **2004** ji několikrát napadl a jeho násilí se stupňovalo. Okamžikem, kdy se matka rozhodla od manžela definitivně odejít, byl incident, kdy musela ve 3 hodiny v noci vyběhnout bosá ven, aby se před ním zachránila, přičemž za ní vyběhla v pyžamu i vystrašená nezpl. dcera. Matka vše nahlásila na policii a manžel byl vykázán z domu.

Nastěhoval se ke svým rodičům. Manželství se poté rozvedlo, děti byly svěřeny do střídavé péče. Otec však matku začal přes děti vydírat. Odmítal jí je vydat, při předávání dětí byly neustále konflikty, kdy se například snažil násilím vytrhnout plačící dceru matce z náručí. Když byla dcera u něj, kritizoval ji za maličkosti. Jana byla plačtivá, nervózní, nejistá. Nerozuměla tomu, co se děje, měla problém v komunikaci s jinými lidmi. V roce **2005** proto proběhlo soudní jednání, ve kterém byla nezl. svěřena do péče matky a otcí byl upraven styk.

Jana navštěvovala MŠ, kam ji otec vodil spíše sporadicky. Pokud dceru přivedl, většinou se nevhodně vyjadřoval o její matce. V kolektivu dětí byla Jana zamlklejší, ale žádné problémy s ní nebyly. Učitelka však upozornila na to, že otec s dětmi hraje podivné hry, při kterých je ovlivňuje a navádí proti matce.

Otec neustále zasahoval do života své bývalé manželky. Snažil se s ní manipulovat, psychicky ji týral. Kritizoval výchovu matky před dětmi a ty pak některým jejím výchovným opatřením vzdorovaly. Děti docházely k psychologce, byly ze situace zmatené. Bylo u nich patrné napětí, úzkost. Odmítaly v noci spát samostatně, měly potřebu tělesného kontaktu s matkou při usínání. Psychologické vyšetření potvrdilo výraznou separační úzkost ve vztahu k matce. U Martina byly patrné známky nejistoty při komunikaci s dospělými. Jana k bratrovi zaujala až mateřský postoj.

V roce **2006** přišlo na OSPOD od ošetřující lékařky nezl. Jany oznámení o psychickém týrání dítěte. Jana se vrátila ze školy ve velmi špatném psychickém stavu. Otec ji navštívil v době vyučování a sdělil jí, že už ji nechce vidat. Řekl jí, že si bude brávat pouze jejího bratra, který je hodnější. Přišel se s ní tedy rozloučit. Jana se rozplakala a začala otce přesvědčovat, že ho má ráda, on ji však zastrčil zpět do třídy a odešel.

Jana je velmi citově fixovaná na bratra, nechce od něho být odloučena. Neví, proč se otec takto zachoval, přičítá vinu sobě. Mívá během dne nepředvídatelné záchvaty pláče.

Matka s otcem nedokáže komunikovat, v roce **2007** ji otec opět fyzicky napadl, od té doby se s ním ohledně dětí domlouvá jen její matka, babička nezl. dětí. S Janou se otec opět začal stýkat, avšak stále jí připomínal, že pokud se nebude chovat tak, jak on chce, nebude si ji k sobě brát. Viditelně před ní upřednostňoval syna a ona tím trpěla.

Když si matka našla přítele, začal jim otec dětí posílat emaily, kde jim vyhrožoval smrtí. Janu nutil psát dopisy zaměřené proti matce a jejímu příteli. Začal za ní docházet do školy, kde jí kontroloval svačiny a žákovskou knížku. Na Janu působil jako hlídač.

Otec se znovu oženil, vychovává dceru své manželky.

Roku **2010** trávila Jana se svým bratrem a otcovou novou rodinou Silvestra na horské chatě. Zde ji otec údajně nutil jezdit na běžkách, vysmíval se jí a fotil ji u toho, když brečela. Jana zavolala babičce z matčiny strany, a to otce rozčílilo. Stěžoval si, že s ním nechce trávit čas a volá raději matce a babičce. Měl na Janu křičet, že ji nechce vidět, vulgárně jí nadával. Celý den pak byla zavřená v pokoji, nikdo ji nepřišel zkontrolovat. Jídlo jí nosil tajně její bratr a dcera otcovy manželky. Takto byla v pokoji zavřená až do konce pobytu (asi 3 dny). Za tu dobu jedla pouze pečivo nebo sladkosti, které jí přinesl bratr. Teplé jídlo neměla. Pití si chodila napustit vždy v noci do PET láhve, aby jí vydrželo na následující den. Z dospělých se za ní za celou dobu nikdo nepřišel podívat. Nechávali ji samotnou na chatě a odjížděli s dalšími dvěma dětmi za zábavou. Jana zde tedy byla izolovaná od ostatních.

Na dalším společném výletu s otcem se Janě udělalo špatně, byla nemocná. Otec však toto nebral vážně, tvrdil, že si to Jana vymýšlí a nezajistil jí lékařskou péči. Na zpáteční cestě ji zastavil na okraji silnice a nutil ji, aby se mu omlouvala za své chování.

Jana se od srpna roku **2011** s otcem odmítá stýkat. Předběžným opatřením byl udělen zákaz styku otce s nezl. a zahájilo se trestní stíhání pro týrání svěřené osoby. Na toto

stíhání reagoval otec tak, že si podal návrh na zbavení rodičovské odpovědnosti (2012). Tento byl zamítnut. Podle zprávy třídní učitelky z 6. třídy, je Jana flegmaticko-melancholické dítě. V kolektivu se drží spíše v ústraní, má asi 2 kamarádky, které ve většině řeší věci za ni. Jana tiše sedí, děj hodiny jí často uniká, nijak se neprojevuje ani nezapojuje. Dle psychologické zprávy došlo u Jany k rozvoji syndromu týraného dítěte. Projevuje se velmi nízkým sebevědomím, pro dítě nepřírozenou emoční a citovou uzavřeností. Má potíže v interpersonální oblasti až se schizoidními rysy, poruchy pozornosti, výbuchy zlosti, vyhýbavé chování. Objevuje se zvýšená unavitelnost, vyhýbání se vztahům, pocity provinění. Pro další harmonický vývoj osobnosti je toto rizikové, jelikož disharmonie v psychickém vývoji u ní může v budoucnu přerůst do poruch chování. Jana se vymezuje vůči postojům otce, jeho názorům. Je z nich zmatená, nesouhlasí s nimi. Začala s terapií za účelem zpracování pocitů k otci.

Třídní učitelka ze 7. třídy se k Janě vyjádřila tak, že je tichá a zdrženlivá při jednání s autoritami. Otec navštívil děti ve škole, ale Jana se před ním schovala, nechtěla s ním komunikovat. Svěřila se učitelce, že když otce někde náhodně potkala, udělalo se jí špatně od žaludku a utekla. Pamatuje si na násilí mezi ním a její matkou, když ještě společně žili. Na jeho agresivní chování prý reagovala pláčem, křičela, ale nemohla mámě pomoci. Nyní má z otce strach, podle jejích slov je nevyzpytatelný.

Jana začala docházet ambulantně k dětskému psychiatrovi.

Znalecký posudek o duševním stavu z roku **2013** říká, že dívka má průměrné IQ, myšlení ovlivňuje úzkost, impulzivita, hypersenzitivita, pokles koncentrace pozornosti a zvýšená unavitelnost. Má nadprůměrnou úroveň porozumění sociálním situacím, naproti tomu je u ní ale podprůměrná složka sociální inteligence. Nedokáže psychickou zátěž ve většině racionálně zpracovávat. Je u ní zjevná labilní efektivita, nezdravá a silná úzkost neodpovídající věku nezletilé. Jana je introvertní osobnost, která má sklon k regresím. Je u ní patrný negativismus, poruchy spánku a četné impulsivní reakce včetně agresivních. Interpersonální vztahy jsou narušeny, odklání se od světa lidí. Podceňuje se, je citově uzavřená, objevily se u ní i myšlenky na sebevraždu. Nechce mít přítele ani děti, chce žít sama se psy. Mívá silně úzkostné až depresivní stavy, utíká do fantazie. Nechce vůbec mluvit s muži. Toto souvisí s prožitým traumatem a sekundární viktimizací, kdy otec neustále podává různá trestní oznámení na matku a její rodinu. Jana je nucena navštěvovat různé instituce, opakovaně vypovídat a vracet se k prožitým věcem. Roku **2014** se u ní jako dopad psychického násilí od otce rozvinula atypická mentální anorexie. Málo jedla a několikrát denně horlivě cvičila. Poruchy příjmu potravy atypické formy jsou uváděny jako jeden z obvyklých následků psychotraumatizace, týrání či zneužívání dětí. Dále jí byla diagnostikována obsedantně kompulsivní porucha. Má přetrvávající strach, že by se mohlo něco stát, cítí se v ohrožení. Byla nutná hospitalizace na oddělení dětské psychiatrie. U Jany přetrvává strach ze setkání s otcem a výrazná snaha se jim vyhnout.

2015 - nezl. Martin se s otcem odmítl stýkat pro jeho neustálé kritické a vulgární připomínky na adresu jeho matky a sestry. Uvedl, že na něj táta často křičel, nadával mu a ponižoval ho, když se nezachoval podle jeho představ.

Do současné doby žijí obě děti s matkou, která se o ně řádně stará. S otcem nejsou v žádném kontaktu. Spis byl na počátku roku 2019 vyřazen z evidence z důvodu zletilosti dětí.

ANALÝZA

Dopady na chování a vztah s vrstevníky: Jana je v kolektivu dětí spíše zamlklejší, drží se v ústraní. Má asi dvě kamarádky, které často řeší věci za ni. Je tichá, zdrženlivá při jednání s autoritami. Žádné výchovné problémy s ní nejsou.

Dopady na studium dítěte: Jana se ve vyučování nijak neprojevuje ani nezapojuje. Prospěch má dobrý.

Dopady na psychický stav dítěte: Vzhledem k dlouhotrvajícímu psychickému nátlaku ze strany otce je Jana plačtivá, nervózní nejistá. Má problém v komunikaci s jinými lidmi. Ze situace mezi rodiči byla zmatená. Nerozuměla tomu, proč se otec k matce takto chová, přičítala vinu sobě. Proto začala docházet k psychologce. Je velmi citově fixovaná na bratra, zaujímá k němu až mateřský postoj. U obou sourozenců je patrné napětí a úzkost. Oproti svému bratrovi je však Jana ve velmi špatném psychickém stavu. Došlo u ní k rozvoji syndromu týraného dítěte. Má nízké sebevědomí, je nepřírodně citově uzavřená. Během dne má výbuchy zlosti, pocity provinění, chová se vyhýbavě. Je často unavená, má poruchy pozornosti. Projevují se u ní silné úzkostné až depresivní stavy, myšlenky na sebevraždu. Jana je introvertní osobnost, má sklon k regresím, před svými pocity utíká do fantazie. Má poruchy spánku, je negativistická, často reaguje agresivně. Odklání se od světa, odmítá navazovat vztahy. Dívka začala docházet k dětskému psychiatrovi, byla jí diagnostikována obsedantně kompulzivní porucha. Jako dopad psychického násilí od otce se u ní rozvinula atypická mentální anorexie.

Dopady na vztah s rodiči a kontakt s agresorem: Obě děti mají zvýšenou tělesnou potřebu s matkou, s otcem se nestýkají. Jana má z otce strach, když ho náhodně potká, dělá se jí fyzicky špatně. Otcí byl udělen zákaz styku s nezletilou.

Dopady na partnerské vztahy: Jana odmítá mluvit s muži, nechce mít přítele ani děti, tvrdí, že bude žít sama.

6.4.5 Šimon, nar. 2006

Otec nezaměstnaný (základní vzdělání). Pochází z ČR.

Matka na ÚP, za partnerem odešla ihned z DD. Pochází z ČR.

Popis situace v rodině:

Matka s otcem spolu byli v partnerském svazku od roku 2004. Otec se k matce choval agresivně už během těhotenství. Bil ji, kopal ji, tahal za vlasy. Izoloval ji od okolí, nemohla mít žádné přátele, nikam nemohla chodit sama. Postupem času se jeho chování zhoršovalo, neustále matce vulgárně nadával, ponižoval ji, vyhrožoval jí zabitím, téměř denně ji bil (pěstmi, páskem, tyčí) a ohrožoval ji na životě např. po ní házel nože. Vynucoval si násilím pohlavní styk, zakazoval jí spát. Matka se bála cokoliv říct či udělat, aby ho nerozčílila. Vše se odehrávalo před synem. Se zraněními matka nenavštěvovala lékaře, jelikož jí to otec nedovolil. Otec nezletilého štvál proti matce, naváděl ho, aby matce ublížil. V době, kdy se odehrávalo domácí násilí nezletilý z domu utíkal. Otec matce zabavil mobilní telefon, na chod domácnosti a péči o syna finančně nepřispíval, peníze si matka půjčovala od jeho matky. Ta o násilí věděla, nikdy však nezasáhla.

2015 matka z obav o svůj život utekla ze společné domácnosti ke kamarádce, syna nechala u babičky z otcovy strany. Matka za pomoci kamarádky kontaktovala OSPOD a bylo jí zajištěno ubytování v azylovém domě s utajenou adresou. Na otce podala trestní oznámení za zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Otec se jí snažil kontaktovat a zjistit její pobyt. Matka proto vycházela z azylového domu jen za přítomnosti personálu či policie. Bylo rozhodnuto o vykázání otce na dobu 10 metrů ze společného obydlí i bezprostředního okolí do vzdálenosti 100 metrů. Matka následně odešla z azylového

domu a svá předchozí tvrzení vzala zpět, uvedla, že zranění si způsobila sama. Nad nezletilým byl stanoven dohled. Nezletilý byl za přítomnosti OSPOD vyslechnut na policii. Matka se synem začali docházet na psychiatrii, matka užívá léky na deprese. Otec byl vzat do vazby.

Ze zprávy ze školy bylo zjištěno, že nezl. Šimon je žákem 2. třídy, že do ZŠ dochází včas, čistě oblečen, nosí s sebou všechny potřebné věci na vyučování. Je spíše pasivní, se spolužáky příliš nekomunikuje, má potíže s udržením pozornosti, zapamatováním si informací. Z lékařské zprávy z ambulantní psychiatrie vyplývá, že nezl. trpí poruchou přizpůsobení, má úzkostné depresivní reakce.

Matka na OSPOD opakovaně vypověděla, že si vše vymyslela, není na tom psychicky dobře, nerozumí si s prarodiči nezletilého. Dala nezl. k babičce ze strany otce a odešla neznámo kam. Nezl, Šimon byl svěřen předběžným opatřením do péče babičky.

2016 – matka se vrátila k prarodičům ze strany otce, souhlasím se svěřením nezl. do péče babičky. Matka nepracuje, je registrovaná na úřadu práce. Nezletilý má špatný prospěch, je pomalejší, s chováním problém nemá. S nezletilým je docházeno k psychologovi. Otec je pravomocně odsouzen na 4 roky trestu odnětí svobody.

2017 – nezl. je obézní, když je nervózní, tak se přejídá. Špatně si uchovává naučené učivo, dle doporučení z PPP bude mít ve vyučování určité úlevy. Občasné konflikty mezi spolužáky řeší agresí.

2018 – otec byl podmíněčně propuštěn na podmínku 5 let s ostrahou, každý měsíc dochází do probační a mediační služby, nastěhoval se zpět k rodině, chodí na brigády (pomocné stavební práce). Samuel otcův návrat špatně snáší, nevěří, že se otec změnil, zazlívá matce a prarodičům, že ho vzali zpět. S otcem nekomunikuje nebo se chová provokativně. Matka chtěla nezletilého zpět do své péče, on si to ale nepřeje.

2019 – matka se spolu s otcem odstěhovali do nájemního bytu, matka je těhotná. Nezletilý zůstal u prarodičů, odmítá bydlet s otcem. Řešena obezita Samuela a výbuchy vzteku, chlapec byl přihlášen na box, aby zde vybil energii sportem. Se spolužáky kontakt nevyhledává, má kamarády mezi staršími žáky školy. Spolupráce školy s matkou i babičkou je dobrá. Po odstěhování otce ze společné domácnosti se situace uklidnila, nezletilý je ve větší psychické pohodě, méně jí a zlepšily se mu školní výsledky. S matkou je nezl. v pravidelném kontaktu, s otcem se občas vídá, ale nemají vytvořen citový vztah, Šimon mu nedůvěřuje, nedokáže mu odpustit, že ubližoval jeho matce.

ANALÝZA:

Dopady na chování a vztah s vrstevníky: Šimon je v chování spíše pasivní, konfliktní situace má však tendenci řešit agresí. S vrstevníky vztahy příliš nenavazuje, o komunikaci se spolužáky neprojevuje zájem, spíše se kamarádí se staršími žáky. Ve vyučování má potíže s udržením pozornosti.

Dopady na studium dítěte: Nezletilý potřebuje určité úlevy ve vyučování, má problém se zapamatováním učiva. Jeho prospěch je průměrný. V současné době však není patrný výrazný vliv prožitého násilí v rodině na jeho studijní výsledky.

Dopady na psychický stav dítěte: Nezletilý dochází k psychologovi, při ukončení společného soužití matky s otcem proběhlo i několik sezení s psychiatrem, kdy měl Šimon úzkostné depresivní reakce a byla řešena též porucha přizpůsobení. Chlapec řeší pocit nervozity přejídáním, následkem čehož je obézní.

Dopady na vztah s rodiči a kontakt s agresorem: Chlapec byl svěřen do péče babičky, kde si přeje setrvat i nadále. S matkou je v úzkém kontaktu, mají navázaný pevný citový vztah, avšak nezl. nerozumí jejímu rozhodnutí k opětovnému soužití s otcem. Šimon otcí nedokáže odpustit jeho agresivní chování vůči matce, kterého byl několikrát svědkem.

V jejich vztahu je patrný odstup, nedůvěra. Otec projevuje o styk se synem zájem, ten k věci přistupuje spíše pasivně bez viditelných emocí, nemá potřebu se s otcem vídat. Možnost navrácení se do obnovené společné domácnosti rodičů striktně odmítá.
Dopady na partnerské vztahy: Vzhledem k věku nezletilého nelze nyní posoudit.

6.4.6 David, nar. 2004

Matka: středoškolské vzdělání, nepracuje, je registrovaná na ÚP. Pochází z ČR.

Otec: neznámý

Partner matky (agresor): středoškolské vzdělání, příležitostné brigády. Pochází z ČR.

Popis situace v rodině:

V roce **2012** OSPOD dostal informaci ze ZŠ, že chlapec paní učitelce sdělil, že matku její přítel opakovaně fyzicky napadá, čemuž její syn několikrát přihlížel.

Situace v rodině byla prošetřena, ačkoliv v rodině docházelo k domácímu násilí, matka partnera odmítala opustit. Roku **2013** byl partner vykázán z domu, matce s nezletilým bylo zajištěno azylové bydlení. Matka se však k příteli vrátila.

Podle vyjádření učitelky z konce roku 2013 je David milý, živý a šikovný chlapec. Již v 1. třídě měl však časté absence a neuměl se začlenit mezi vrstevníky. David nemá žádné kamarády, tíhne ke starším spolužákům s nevhodným chováním. Na jeho věk má problémy s řečí. Má potíže s neudržením stolice, díky čemuž byl ve třídě terčem šikany. Chlapec tvrdí, že k fyzickým trestům u nich doma nedochází, občas dostane od přítele matky pohlavek nebo na něj křičí.

V roce **2015** škola opět kontaktovala OSPOD s tím, že chlapec přišel do vyučování pozdě, jelikož nevlastní otec zbil mámu. Uvedl, že situace doma se zhoršila. Přítel matku denně uráží a napadá ji. Prorazil jí ušní bubínek, následkem čehož matka nyní špatně slyší a přítel jí za to nadává. David má pořád problém udržet stolici. Přítel matky mu několikrát denně kontroluje slipy, jestli na nich něco nebude, a když ano, vypracovává mu seznam úkolů, které musí za den splnit. Má od přítele matky založený speciální sešit, kde mu zadává cvičení navíc do češtiny a do matematiky. Když je vypracovává, sedí nad ním a kontroluje ho. Nevlastní otec na něho pořád křičí a sprostě mu nadává. David z něj má strach, pokakává se, když je ve stresu a neví, jak tomu má zabránit.

Na začátku páté třídy mu byla diagnostikována porucha učení a ADHD. V chování se výrazně zhoršil, je drzý na učitele, neplní domácí úkoly. Mívá potíže s pozorností, je plačtivý. Jsou u něho patrné velké výkyvy nálad. Někdy je ve vyučování aktivní a jindy úplně apatický. Říká o sobě, že je neschopný. Matčin přítel mu prý telefonuje, když je ve škole, takže má nezletilý pocit neustálé kontroly. Doma ho ponižuje. S matkou se David hádá, myslí si, že ho nemá ráda, když od partnera nechce odejít, i když jim ubližuje. Už delší dobu uvažuje o sebevraždě. Má to naplánované, chce skočit z okna.

Roku **2016** byl na přítele matky podán návrh na soudní jednání pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí a týrání svěřené osoby. Chlapec začal docházet k psychologovi. Podle psychologické zprávy je chlapcovo sebepojetí negativní, má velmi nízké sebevědomí. Má pocit prohry, osamění, ohrožení. Vůči nevlastnímu otci se staví odmítavě, má na něj vztek. Touží po větší volnosti.

V únoru roku tohoto roku volala paní učitelka na OSPOD, že se David bojí vrátit ze školy domů. Nechce se vidět s přítelem matky, má strach, jak bude reagovat na soudní jednání. Se souhlasem matky byl předběžným opatřením umístěn do DC Chovánek. Zde byl v péči psychologů, jeho psychický stav vyhodnotili jako špatný a psychologka navrhla umístění dítěte do dětské psychiatrické nemocnice ve Velké Bíteši, kde byl posléze hospitalizován. S matkou byl v pravidelném kontaktu, navštěvovala ho, brala si ho dle možností domů.

S nevlastním otcem nebyl v žádném kontaktu, přestože jsou s jeho matkou stále partnery, ze společné domácnosti se odstěhoval. Přislíbil, že začne spolupracovat s psychologem, což se však nestalo. Po propuštění se David vrátil do domácnosti, kde žije spolu s matkou. Dochází společně k psychologovi. Matka se s přítelem vídá, když je nezletilý ve škole. Tvrdí, že k agresivnímu chování vůči její osobě momentálně nedochází, za předchozí napadení si dle jejích slov mohla sama. David nevlastního otce vidět odmítá, má z něj strach.

Roku **2017** partner matky byl uznán vinným za trestný čin týrání svěřené osoby a nastoupil do VTOS. Matka se se synem odstěhovala ke svým rodičům.

Roku **2018** byl z důvodu změny trvalého bydliště nezletilého spis postoupen na OSPOD jiné městské části.

ANALÝZA:

Dopady na chování a vztah s vrstevníky: David byl milý a otevřený chlapec, avšak kvůli velkým absencím se neuměl zařadit mezi vrstevníky. Ve svém chování se výrazně zhoršil, paralelně se stupňujícím se násilím ze strany svého nevlastního otce. Ve třídě nemá žádné kamarády a tíhne ke starším spolužákům s nevhodným chováním.

Dopady na studium dítěte: Prospěch má David dobrý, ale mívá potíže s pozorností. Byla mu diagnostikována porucha učení a ADHD. Je drzý na učitele, neplní DÚ. Někdy je ve vyučování aktivní a jindy apatický.

Dopady na psychický stav dítěte: David má potíže udržet stolicí, což se mu stává především ve stresových situacích. Problém se objevil od první třídy, kdy jeho matka začala žít společně se svým přítelem, ze kterého má nezletilý strach. Chlapec má díky neustálému psychickému tlaku ze strany matčina přítele velmi nízké sebevědomí. Má negativní sebepojetí, tvrdí o sobě, že je neschopný. Touží po volnosti, mívá pocit prohry, osamění a ohrožení. Uvažoval i o sebevraždě. Kvůli špatnému psychickému stavu byl hospitalizován v dětské psychiatrické nemocnici.

Vztah s rodiči a kontakt s agresorem: Chlapec se matčina přítele velmi bojí, vídat se s ním nechce. Staví se k němu odmítavě, má na něj vztek. S matkou se hádá, myslí si, že ho nemá ráda.

Partnerské vztahy: David zatím žádné partnerské vztahy nenavazuje, dopady tedy nelze zhodnotit.

6.5 Shrnutí empirické části

Rodiče z uvedených kazuistik jsou české národnosti (pouze 1x otec pochází z Chorvatska), mají různý stupeň dosaženého vzdělání a rozdílná povolání.

Většina dětí z uvedených kazuistik se s agresí v rodině setkala od útlého věku, kdy v násilném prostředí vyrůstaly (v polovině případů do zahájení povinné školní docházky a v polovině případů i posléze v mladším školním věku). Ve všech rodinách byl agresorem muž (5x otec a 1x partner matky), obětí byla vždy matka dítěte. Ve všech uvedených případech se násilí vyskytovalo jak v psychické, tak posléze i fyzické formě. Děti figurovaly v roli svědka domácího násilí, nicméně ve většině se stávaly těž obětí psychického týrání ze strany otce. Fyzicky jim ubližováno nebylo.

Dopady na chování a vztah s vrstevníky:

Jakým způsobem se svědectví domácímu násilí projeví v chování, záleží na osobnosti každého dítěte a celkové situaci v rodině. Učitelky ve školských zařízeních si všímají vybočení ze standardu chování dítěte a ve zprávách z uvedených kazuistik je obvykle zmiňována porucha koncentrace pozornosti, vulgárnost, pasivita a nespolupráce ve vyučování. Paralelně s probíhajícím násilím v rodině se u dětí objevují výchovné problémy, kdy si děti mnohdy nedokážou uvědomit následky svého chování. Nevyhledávají kontakt s vrstevníky, můžou mít tendence šikanovat nebo se naopak sami stanou terčem šikany (David). Agresivnější vystupování v kolektivu se projevovalo u pěti z šesti zmíněných kazuistik. Děti na sebe poutají pozornost nebo jsou naopak zakřiknuté, zamlklé, tiché, submisivní a uzavřené do sebe, nevěří lidem (Jana).

U starších dětí dochází k útěkům z domova za účelem hledání bezpečného prostředí (Eliška). Starší sourozenci zaujímají postoj ochránce k mladšímu sourozenci (Kristýna, Jana). Vztah mezi sourozenci však násilí může ovlivnit opačným způsobem, kdy místo stmelení začne jeden ze sourozenců napodobovat násilné chování a projevuje se vůči druhému agresivně (Fillip).

Dopady na studium dítěte:

Tyto děti mají pocit méněcennosti, jsou necílevědomé a nedůvěřují si, jsou nejisté v komunikaci s ostatními lidmi. Někdy dochází k záškoláctví, neurotickým projevům dítěte, opožděnému vývoji řeči či vzniku SPU. S tímto pak může souviset i výběr střední školy, kdy nezvl. může mít mnohem větší potenciál, ale díky těmto pocitům zapříčiněným domácím násilím a následnému zhoršení prospěchu ho nevyužije např. kazuistika Eliška, která z gymnázia přešla na lehčí střední školu.

Prospěch se v době trvání domácího násilí většinou zhorší, pokud se dítě dostane do bezpečného prostředí ještě před nástupem do základního vzdělávání, nejsou v této oblasti patrné výrazné dopady (Adam, Kristýna a Filip).

Dopady na psychický stav dítěte:

Přestože každé dítě že každé dítě reaguje individuálně, lze nalézt určité znaky, které byly společné všem uvedeným případům svědectví domácího násilí. Děti jsou zamlklé, nejisté, ustrašené, roztěkané, mají snížené sebehodnocení a zvýšenou potřebu pocitu bezpečí. Projevuje se u nich negativismus, psychická deprivace či symptomy syndromu CAN. Všechny děti uvedené v kazuistikách trpí úzkostnými stavy a potřebují odbornou psychologickou či psychiatrickou pomoc. Většina z nich měla poruchy spánku, noční můry, deprese a ve dvou případech nezletilí pomýšleli i na sebevraždu. V jednom případě mělo prožité trauma vliv na propuknutí mentální anorexie a obsedantně kompulsivní poruchy.

Dopady na vztah s rodiči a kontakt s agresorem:

Na vztahu dítěte s matkou se podle informací vyplývajících z kazuistik situace nejčastěji projevuje ochranným postojem dítěte k matce. Dítě prožívá součinnou lítost nad tím, co se děje, má tendenci ji chránit. Stává se, že se začnou chovat jako dospělí, přejímají starosti a povinnosti na sebe. V kazuistikách se často objevil fakt, že dítě se až patologicky naváže na matku a situace je stmelí. Nebo naopak začnou matce věc zazlívat, jsou na ni našťvané, za to, že s tím nic neudělá, zvláště pokud násilí probíhá opakovaně, mohou mít pocit, že je matka nemá dostatečně ráda, mohou ji začít vnímat jako slabou a postupem času začnou opakovat vzorce chování, kterým byly svědky, což znamená, že se k mámě chovají podobně, jako to viděly u táty. Z toho vyplývá, že city dítěte vůči matce mohou být ambivalentní, jak tomu bylo u Davida a Elišky.

Ve všech uvedených kazuistikách bylo domácí násilí nakonec řešeno rozchodem či rozvodem rodičů a proběhlo běžné řízení o rodičovské odpovědnosti, kde se rozhoduje též o kontaktu dítěte a agresora. Ve většině však děti berou útok na rodiče jako útok na sebe, a ačkoliv jim násilný rodič fyzicky nikdy neublížil, nemusí být v jejich zájmu se s ním stýkat. Stává se, že dítě má ze setkání s agresorem strach, o kontakt nemá zájem a odmítá ho, jako tomu bylo ve všech výše zmíněných případech.

Dopady na partnerské vztahy:

Jak bylo popisováno v teoretické části, vzorce chování rodičů se přenáší na dítě a ty potom jejich chování přejímají. Ztotožňují se s ním a vnímají ho jako normální, což v případě domácího násilí může znamenat, že se v dospělosti v partnerských vztazích sami stávají agresory či se staví do role oběti. Z vyhotovených kazuistik se však uvedené informace nepodařilo ověřit, jelikož nezletilí partnerské vztahy zatím nenavazují. Z kazuistiky č. 4 je patrné, že Jana opačné pohlaví odmítá a vztahy navazovat nechce.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila přiblížit domácí násilí v rodině a jeho vliv na děti, které násilí přihlížejí nebo jsou jeho přímou obětí. Vlivů, které mohou vývoj dítěte negativně ovlivnit, je mnoho. Mezi ně patří problémy v rodině, ve škole, s kamarády apod. Vývoj dítěte tedy není ovlivněn pouze dědičným přenosem nebo výchovou, ale přispívá k němu i okolí.

O domácím násilí píše nespočet autorů a většinou se okrajově zmiňují o dětech jako o svědcích násilí. Myslím, že by bylo dobré, kdyby bylo více publikací zaměřeno pouze na domácí násilí z pohledu dítěte. Jsem ráda, že jsem se o tomto tématu mohla dozvědět více a věnovat mu svou bakalářskou práci.

V teoretické části jsem popsala, co si můžeme představit pod pojmem rodina a jaké funkce by měla plnit. Poté jsem vysvětlila, jak probíhá domácí násilí, uvedla jsem jeho definici, formy a aktéry. Největší pozornost je věnována dítěti v rodině zasažené domácím násilím a dopadům, které s sebou tato situace pro dítě přináší. V neposlední řadě bylo nutné zmínit jednání pracovníků OSPOD ve vztahu k domácímu násilí.

Cílem praktické části bylo odpovědět na zvolenou výzkumnou otázku (Jaké jsou dopady domácího násilí v rodině na dítě?) a pomocí kazuistik zjistit, jaké dopady na dětech tato zkušenost skutečně zanechává. Tento cíl se mi podle mého názoru podařilo naplnit. Zjištěné dopady v reálných případech potvrzují poznatky uváděné v literatuře k tomuto tématu. Jak však zmiňuji v celé práci, dopady na dítě jsou v těchto případech velmi individuální. Nezáleží ani tak na tom, zda se jedná o násilí páchané na dítěti či zde dítě vystupuje v roli svědka. Podstatná je především intenzita a dlouhodobost probíhaného násilí, dostupnost odborné péče, také věk, ve kterém se dítě s incidenty musí vyrovnávat. Rozdíly ve vnímání a vlivu prožitého násilí v rodině jsou patrné i dle pohlaví dítěte a jeho osobnosti. Ze získaných informací vyplývá, že největší dopad má domácí násilí na psychiku dítěte, objevují se deprese, úzkosti, chybí jim pocit bezpečí a jistoty. Proto je za potřebí spolupráce s odborníky a často i medikační léčba. Násilí ovlivňuje též chování a studijní výsledky dítěte. Někteří se projevují patologicky (používají agresii jako řešení konfliktních situací). Zkušenost s domácím násilím se promítá i do budoucího života dítěte v rovině partnerských vztahů. Při analýze kazuistik jsem se věnovala též otázce styku násilného rodiče s dítětem, přičemž se ukázalo, že soud se v těchto případech obrací na znalce z oboru psychologie, kteří zkoumají, zda je úprava styku v zájmu dítěte či nikoliv. Bere se ohled na přání a pocity dítěte. Vztah dítěte s oběma rodiči je však násilím vždy ovlivněn.

Čtení knih o této problematice mě přimělo zamyslet se nad tím, jak samozřejmě vnímám pocit bezpečí, důvěry a projevy náklonosti ve své rodině. Zjistila jsem, jak je rodičovská láska nenahraditelná a pochopila jsem, že není přirozenou součástí života každého z nás. Psaní o možných dopadech mi umožnilo si uvědomit, že přestože se oběti a svědci domácího násilí fyzicky dostali z dosahu a moci agresora, jeho vliv na jejich životy přetrvává dál. Jedinci, kteří byli domácímu násilí vystavení, ve většině trpí nízkým sebevědomím, hůře navazují nové vztahy a mají problémy s komunikací. Možná se zdají být následkem prožitého traumatu silnější a samostatnější, ale negativní dopady na jejich psychiku a emoce v dětském věku je budou provázet a projevovat se v mnoha situacích i v dospělosti.

Závěry plynoucí z praktické části však nelze generalizovat. V této oblasti se nabízí hned několik variant k prohloubení získaných informací. Bylo by přínosné porovnat kazuistiky ze spisové dokumentace jiného OSPOD v místě s odlišnou strukturou obyvatel a sociokulturní úrovní rodiny. Případně provést rozhovory s již zletilými svědky domácího násilí, ze kterých by bylo možné lépe posoudit jeho vliv na život v dospělosti. Omezením vypracovaných kazuistik je právě nemožnost sledovat určitý případ po delší

časové období, jelikož spisy jsou zpravidla v průběhu řešení případu postupovány či nejpozději zletilostí dítěte uzavřeny. K rozšíření zjištěných dopadů na svědky násilného chování v rodině by bylo též možné provést rozhovory se sociálními pracovníky a psychology, kteří se těmto dětem věnují, a jejichž poznatky by byly jistě obohacující. V tomto směru je však limitující rozsah kvalifikační práce.

Práce nabízí souhrn teoretických informací k tématu, doplněný o reálné příběhy z praxe sociálních pracovníků OSPOD a má vést k zamyšlení nad důležitostí cíleně zaměřené práce se svědky domácího násilí. Jedna z věcí, jak pomoci takovým dětem je, aby si veřejnost všimla problémů, které se u dítěte vyskytují, dokázala je vnímat a vyhodnotit jako možný následek násilí a v případě potřeby se nebála zakročit. Též by bylo vhodné v rámci prevence a včasného rozpoznání domácího násilí tuto problematiku zařadit do výuky na základních školách, aby děti věděly, že v případě potřeby se mají na koho obrátit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BECHYŇOVÁ, V. a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Ireas, 2007
- BURDOVÁ, E. a V. NOVOTNÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2007
- BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008
- ČECH, O. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011
- DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986
- DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005
- HRONOVÁ, M. a kol. *Dětská svědectví násilí*. Praha: os. Rosa, 2008
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008
- KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003
- MATOUŠEK, O. a kol. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003
- MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014
- MACKOVÁ, K., H. PROKEŠOVÁ a Z. BEDNÁŘOVÁ. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: MPSV, 2006
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., D. POKORNÁ a M. TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí. Oběti partnerského násilí, násilí mezi rodiči očima dětí, pachatelé partnerského násilí*. Praha: LINDE s.r.o., 2008
- STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999

ŠEVČÍK, D. a N. ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003

ŠVAŘÍČEK, R., K. ŠEDOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008

VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998

Internetové zdroje

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o.p.s. Dítě svědkem domácího násilí. [online]. 2007 [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: http://www.azylovydum.cz/domaci_nasili/dite_svedkem_domaciho_nasili

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Násilné osoby. Domácí násilí [online]. [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach>

Domácí násilí. *Domácí násilí* [online]. Bílý kruh bezpečí [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

HRDÁ, Lucie. Oběti domácího násilí: Děti jako oběti násilí. Rodina [online]. 22. 11. 2007 [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek6023.htm>

Minneapolis Domestic Violence Experiment. Police Foundation Reports [online]. April 1984 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070705011333/http://www.policefoundation.org/pdf/minneapolisdve.pdf>;

Národní zpráva o rodině (zkrácená verze), MPSV ČR, 2004, s. 3[online]. [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

Navazující služby v ČR. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/kontakt/navazujici-sluzby-v-cr/>
Pomoc obětem domácího násilí: Co je a co není domácí násilí. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/co-je-a-co-neni-domaci-nasili>

SOBOTKOVÁ, I. Psychologie a její kontexty 7 (1), 2016, 3-17: Domácí násilí pohledu vývoje a ochrany dětí [online]. 2016 [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: http://psychkont.osu.cz/fulltext/2016/Sobotkova_2016_1.pdf

VITOUŠKOVÁ, Petra a Tomáš DURDÍK. Zákon na ochranu před domácím násilím. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n144-zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/>

VITOUŠKOVÁ, Petra a František PŮRY. Zákon na ochranu před domácím násilím. Donalinka: Pomoc obětem domácího násilí [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://www.donalinka.cz/nova-legislativa/zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim>

Legislativa

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

SEZNAM ZKRATEK

ADHD porucha pozornosti
DD dětský domov
DC dětské centrum
DN domácí násilí
DÚ domácí úkol
FN fakultní nemocnice
MD a RD mateřská a rodičovská dovolená
OSPOD orgán sociálně právní ochrany dětí
PPP pedagogicko-psychologická poradna
SPU specificky vývojové poruchy učení
TČ trestný čin
ÚP úřad práce
VTOS výkon trestu odnětí svobody

PŘÍLOHY

Příloha I.

**Seznam zařízení poskytujících služby v oblasti domácího násilí
– adresář organizací:⁹⁹**

Adresář **intervenčních center** lze nalézt na www.domaci-nasili.cz
Adresář **míst pomoci** v celé České republice rozříděný podle krajů je dostupný na www.donalinka.cz

---

⁹⁹ KUNSTOVÁ, M. Domácí násilí – adresář organizací. *Národní informační centrum pro mládež* [online]. 18. únor 2019 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/domaci-nasili-adresar-organizaci>

Název organizace	Činnost organizace	www stránky
Rosa	<ul style="list-style-type: none"> informace o domácím násilí psychosociální poradenství azylový dům, sos linka prevence domácího násilí (semináře a přednášky, informační letáky)	www.rosa-os.cz
Bílý kruh bezpečí	<p>pomoc obětem trestných činů</p> <ul style="list-style-type: none"> informace o domácím násilí telefonická linka Dona pro oběti domácího násilí služby pro oběti trestných činů a příbuzné praktické rady; legislativa přednášky, semináře, kongresy, publikace	www.bkb.cz www.donalinka.cz www.domacinasili.cz
Acorus	<p>pomoc obětem domácího násilí a jejich dětem</p> <ul style="list-style-type: none"> krizová telefonní linka e-mailové poradenství ambulantní pomoc krizová pomoc, krizové lůžko azylový dům následná pomoc propagace a osvětová činnost	www.acorus.cz
Arcidiecézní charita Praha Projekt MAGDALA (pomoc obětem obchodu s lidmi a domácího násilí)	<ul style="list-style-type: none"> odborné sociální poradenství krizová pomoc doprovody asistovaná setkávání rodičů s dětmi, rodinná mediace	www.praha.charita.cz
Centrum sociálních služeb Praha INTERVENČNÍ CENTRUM	<ul style="list-style-type: none"> první kontakt s ohroženou osobou po policejním vykázání; osobní i tel. konzultace podpora při jednání s institucemi sociálně právní poradenství zprostředkování návazné pomoci terapeutická skupina	www.csspraha.cz
SOS centrum Diakonie ČČE	Program zaměřený na zvládnutí agrese ve vztazích	www.nasilivevztazich.cz

Příloha II.

Trestní zákon a trestní řád v kontextu domácího násilí

Do definice domácího násilí se promítá několik paragrafů trestných činů na základě toho, o jakou formu násilí se jedná, tj. zda je oběť týrána psychicky nebo fyzicky.

Zde je výčet několika trestných činů dle trestního zákoníku č. 40/2009Sb., které jsou s největší pravděpodobností na obětech páčány.¹⁰⁰

§140 Vražda

§141 Zabití

§145 Těžké ublížení na zdraví

§146 Ublížení na zdraví

§171 Omezování osobní svobody

§177 Útisk

§185 Znásilnění

§199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

§235 Vydírání

§353 Nebezpečné vyhrožování

§354 Nebezpečné pronásledování¹⁰¹

Je třeba zmínit, že pro případy domácího násilí a šetření ve věci trestného činu dle §199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí, vymezuje § 133 TrZ obydlí jako dům, byt nebo jiné prostory sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Toto pojetí je dostatečně široké, aby dopadalo i na obytné chaty, vysokoškolské koleje, ubytovny, hotelové domy apod. Neklade se tedy důraz na vedení společné domácnosti, nýbrž na faktický stav společného bydlení.¹⁰²

Pokud se oběti domácího násilí podaří od násilníka odejít, neznamená to, že již bude v úplném bezpečí. Násilník často pokračuje v psychickém týrání prostřednictvím pronásledování dle § 354 TrZ, jehož podstatou je vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmou, vyhledávání či sledování, vytrvalé kontaktování, omezování v obvyklém způsobu života nebo zneužívání osobních údajů. Těmito způsoby se snaží nadále udržet kontrolu nad obětí, i po opuštění společné domácnosti.¹⁰³

Děni mezi rodiči se pochopitelně dotýká i nezl. dětí, které jsou po odchodu z násilného prostředí nadále vystavovány opakujícím se stresovým stavům a čelí emočně vypjatým a psychicky náročným situacím u obou rodičů.

---

¹⁰⁰ ČECH, Ondřej. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011, s. 89

¹⁰¹ 40/2009 Sb. trestní zákoník

¹⁰² STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Vyd. 1. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009, s. 41-44 a s. 28-29.

¹⁰³ ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 41. Psyché (Grada). srov. KRÁLÍČKOVÁ, Z., ŽATECKÁ, E., DÁVID, R., KORNEL, M. *Právo proti domácímu násilí*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 95.

ABSTRAKT

HAVRÁNKOVÁ, I. Dopady domácího násilí v rodině na dítě. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Martina Pavelková.

Klíčová slova: domácí násilí, rodina, funkce rodiny, dítě, svědek domácího násilí, násilná osoba, ohrožená osoba, syndrom CAN, orgán sociálně-právní ochrany dětí, dopady domácího násilí na děti.

Cílem bakalářské práce je na základě studia odborné literatury a vyhotovení kazuistik, zjistit, jaké negativní dopady může mít na děti vystavení domácímu násilí v rodině. Nejprve jsou představeny vybrané definice rodiny, včetně jejích funkcí. Následně je charakterizováno domácí násilí, s důrazem na děti jako svědky i přímé oběti násilného chování. V této souvislosti je popsán syndrom CAN. Zvláštní pozornost je věnována dopadům násilí na dítě, jako je psychická deprivace, posttraumatická stresová porucha, situace, kdy dítě převezme dospělou roli a transgenerační přenos násilí. Na teoretickou část navazuje kvalitativní výzkum spočívající v analýze dokumentů v podobě kazuistik ze spisové dokumentace oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kde byli nezletilí svědky domácího násilí ve svých rodinách. Při analýze těchto dokumentů se zaměřuji na psychický stav dětí, jejich chování, dopady na studijní výsledky, vztahy s vrstevníky či partnerské vztahy. Též se zabývám dopady domácího násilí na vztah dítěte s rodiči a kontakt s agresorem. Z praktické části vyplynulo, že děti, které byly svědky domácího násilí, mají určité psychické problémy a ve většině potřebují péči psychologů. Z hlediska chování je patrné přenesení vzorců násilného způsobu jednání z rodiče na dítě. Nicméně každý případ domácího násilí je jiný a dopady na děti jsou tak velmi individuální.

ABSTRACT

Impacts of Domestic Violence in family on the Child.

Key words: domestic violence, family, family functions, child, witness of domestic violence, violent person, threatened person (person affected by domestic violence), syndrome CAN, the institution of social and legal protection of children, impact domestic violence on children.

The aim of this bachelor thesis was to find out, based on the study of professional literature and case studies, what negative effects might have domestic violence in the family on children.

First are presented the definitions and functions of the family. Subsequently, domestic violence is characterized, with emphasis on children as witnesses as well as direct victims of violent behavior. In this context, the CAN syndrome is described. Particular attention is paid to the effects of violence on children, such as psychological deprivation, post-traumatic stress disorder, a situation where a child takes on an adult role and transgenerational transmission of violence. The theoretical part is followed by qualitative research. I used the method of analysis of documents in the form of case reports from the files of The Department of Social and Legal Protection of Children, where minors were exposed to domestic violence in their families. When analyzing these documents, I focus on the psychological state of these children, their behavior, impact on education, relationships with peers, or partnerships. I also deal with the impact of domestic violence on the child's relationship with parents and contact with the aggressor.

The practical part showed that children who witnessed domestic violence have certain psychological problems and in most cases need the care of psychologists. In terms of behavior, the transfer of patterns of violent behavior from parent to child is evident. However, every case of domestic violence is different and the effects on children are so very individual.